

NEDERL.
FOTOMUSEUM
NEDERLANDS
FOTOMUSEUM
NEDERLANDS
FOTOMUSEUM
NEDERLANDS
FOTOMUSEUM

**NEDERLANDS
FOTOMUSEUM
JAARVERSLAG 2009**

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
PRESENTATIES	7
Kenniscentrum	7
Tentoonstellingen	8
Educatie	10
Bibliotheek	12
Publicaties	12
COLLECTIES	13
Verzamelbeleid	13
Collectiebeheer	15
Verkoop en research	16
CONSERVERING EN RESTAURATIE	18
Projecten	18
Onderzoek	19
ALGEMENE ZAKEN	20
Facilitaire zaken	20
Kwaliteitszorg	20
Personeel	21
PR en marketing	22
Zakelijke activiteiten	23
BIJLAGEN	25

1 INLEIDING

Het Nederlands Fotomuseum is op veel plekken zichtbaar. Niet alleen in het gebouw Las Palmas op de Wilhelminapier, maar ook op scholen, in de Rotterdamse wijken, in het buitenland en op het internet.

Meer dan 50.000 mensen bezochten de tentoonstellingen van het Nederlands Fotomuseum met als hoogtepunten die van Robert Capa en Gerda Taro, *This Is War!*, *WHY NOT?* van de Rotterdamse fotograaf Otto Snoek, *Brazil Contemporary* (in samenwerking met Museum Boijmans Van Beuningen, het Nederlands Architectuurinstituut en Rotterdam Festivals), de Parijsfoto's van Robert Frank en Ed van der Elsken en de tentoonstelling over daguerreotypieën, *Alles is IJdelheid*. Daarnaast bezochten nog eens ruim 300.000 mensen de website van het museum en werden tentoonstellingen van het museum buiten het eigen gebouw gezien door ruim 250.000 bezoekers.

Een van onze belangrijkste doelstellingen is om de kennis van fotografie in Nederland te vergroten en te verspreiden. Dat doen we niet alleen in het museum zelf, maar ook via verschillende websites. In 2009 gingen maar liefst twee nieuwe websites de lucht in. De website over daguerreotypieën met als doel afbeeldingen en gegevens te verzamelen van dit eerste fotografische procedé die in het bezit zijn van publieke instellingen en private collecties in binnen- en buitenland. De andere website is een nationale website waarop beelden en gegevens worden gepresenteerd van alle fotografen in Nederland. Verder is hard gewerkt aan de verbetering van de database waardoor de beeldbank op onze website en de interactieve installaties in het museum een stuk gebruiksvriendelijker zijn geworden.

De nieuwe versie van De Fotoprijs voor talentvolle fotografen en de daaraan gekoppelde dag voor de fotografiestudent waren een doorslaand succes, ook vanwege de samenwerking met de Steenberghe Stichtingen, het Verbond voor Verzekeraars en Nikon. Dat gold tevens voor het Weekend van het Fotoboek dat gelijktijdig met Art Rotterdam was georganiseerd.

Met de onmisbare steun van de BankGiro Loterij en de Mondriaan Stichting hebben we dit jaar een aantal cruciale fotoprojecten kunnen aankopen van onder meer Geert van Kesteren, Hans Eijkelboom en Sanne Sannes. De steun van het Wertheimer Fonds is van onschatbare waarde om enkele essentiële museale taken goed te kunnen uitvoeren. Het zijn deze twee fondsen en de in de bijlage genoemde sponsors die er mede voor zorgen dat we ook in economisch mindere tijden ons werk goed kunnen blijven doen. We zijn hen daarvoor grote dank verschuldigd.

De Wilhelminapier heeft ondanks de internationale financiële crisis een flinke impuls gekregen door de start van de bouw van De Rotterdam, een ontwerp van Rem Koolhaas. Natuurlijk draagt ook de komst van Lantaren/Venster bij aan de aantrekkelijkheid en de levendigheid van de pier. Daarvan profiteert het Fotomuseum vanzelfsprekend ook. De opening van Lantaren/Venster wordt verwacht in het najaar van 2010.

Dat het museum met ingang van 1 januari 2009 is toegetreden tot de selecte groep musea die tot de zogenaamde culturele basisinfrastructuur behoort, is een erkenning voor de plaats die het Fotomuseum in de museumwereld en de wereld van de fotografie inneemt.

2 PRESENTATIES

2.1 Kenniscentrum

Afgelopen jaar is een nieuwe versie van de museumwebsite in gebruik genomen, waarvan het gebruikersgemak aanzienlijk is verbeterd. Een van de nieuwe toevoegingen is het eigen YouTube kanaal. De website werd door ruim 326.000 mensen bezocht, gemiddeld 900 bezoekers per dag.

Met de Rijksdienst Kunsthistorische Documentatie (RKD) is gewerkt aan een website waarop gegevens staan van alle fotografen in Nederland: www.fotografen.nl. Deze is het best te vergelijken met Wikipedia. De website is eind 2009 online gegaan. In het kader van dit project werd uit tientallen archieven van het museum een representatieve beeldselectie gedigitaliseerd en werden de biografische teksten bijgewerkt. De biografische gegevens van de fotografen in de collectie werden tevens bijgewerkt in de database RKD Artist van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie. Op deze manier is een groot aantal onbekende archieven van het museum zichtbaar gemaakt voor het publiek.

Tevens is in het voorjaar een internationale website gelanceerd waarin afbeeldingen van en kennis over daguerreotypieën worden verzameld en gepresenteerd: www.daguerreobase.org. De missie van dit onderzoeksproject is om afbeeldingen en (technische) informatie te verzamelen van alle daguerreotypieën in private collecties of in bezit van publieke instellingen over de hele wereld.

In het kader van de 1%-regeling hebben kunstenaars Geert Mul en Maurer United voor het portiershuisje van Las Palmas een interactief kunstwerk gemaakt: *Loading Ready Run*. Bezoekers en voorbijgangers kunnen hier hun eigen foto's uploaden die via een digitale caleidoscoop meteen bekeken kunnen worden.

Iedereen kan fotograferen! is een educatief digitaal project dat in 2009 is opgestart. In samenwerking met alle fotografie-instellingen in Nederland en Vlaanderen wordt een website opgezet boordevol educatief materiaal. Dit materiaal wordt kosteloos aan scholen en liefhebbers aangeboden.

2.2 Tentoonstellingen

Met drie grote tentoonstellingen stelde het Nederlands Fotomuseum in 2009 drie verschillende thema's met actualiteitswaarde aan de orde: de grote stad in tijden van multiculturalisme en crisis; het krachtenveld van vernieuwing en traditie in de kunst en cultuur van Brazilië, een van de snelst groeiende economieën ter wereld; en terugkijken naar het begin van de fotojournalistiek als informerend en opiniërend medium, op het moment van haar neergang. Op deze manier plaatste het Fotomuseum ontwikkelingen in de fotografie telkens in het bredere verband van de beeldcultuur, de (foto)geschiedenis en het lopende maatschappelijke debat. Zoals kenmerkend voor de tentoonstellingen in het Nederlands Fotomuseum werden ook hierbij historische en actuele verbanden gelegd tussen fotografie en andere (elektronische) media. Geïnteresseerden konden zich op uiteenlopende manieren verder verdiepen in de onderwerpen via webdossiers en -tentoonstellingen, leestafels en documentatie. In de tentoonstellingen is steeds geëxperimenteerd met andere presentatievormen en werd met ruimtelijke en grafische vormgevers telkens een totaal andere ruimtelijke ervaring gecreëerd, ontwikkeld vanuit de inhoud van de betreffende tentoonstelling. Twee van de drie grote tentoonstellingen waren eigen producties, de derde was een overname maar werd aangevuld met eigen onderdelen.

De Rotterdamse fotograaf Otto Snoek fotografeert al meer dan tien jaar het straatleven in de Maasstad, met name tijdens grote evenementen en op plaatsen waar veel mensen bijeenkomen. Snoek neemt Rotterdam als voorbeeld voor internationale grootstedelijke ontwikkelingen van consumentisme en massacultuur in een multiculturele samenleving.

'Brazilië' kreeg onder de titel *Brazil Contemporary* (een vervolg op *China Contemporary* uit 2006) vorm in een samenwerkingsverband tussen mede-initiatiefnemers Museum Boijmans Van Beuningen en het Nederlands Architectuurinstituut, en Rotterdam Festivals. Hedendaagse beeldende kunst, architectuur en urbanisme, fotografie, film, video, grafisch ontwerp en design werden bijeengebracht om kennis te kunnen nemen van de manier waarop in de multiculturele snelkookpan van de Braziliaanse metropolen Rio de Janeiro en São Paulo traditie en vernieuwing succesvol hand in hand gaan.

In de tentoonstelling *This Is War!* werden zes oorlogsreportages oftewel 'picture stories' van de befaamde fotograaf Robert Capa getoond en geanalyseerd. Zijn werk werd in de tentoonstelling geplaatst naast dat van de in de vergetelheid geraakte vrouwelijke oorlogsfotograaf (en geliefde van Capa) Gerda Taro. De context van de vroege oorlogsreportages werd verbreed met twee nevenpresentaties: een over de Nederlandse connecties van Capa tijdens de Spaanse burgeroorlog en de Chinees-Japanse oorlog (o.a. John Fenhout en Joris Ivens), en een met twintig iconen uit de oorlogsfotografie van de afgelopen 150 jaar. Deze presentatie was te zien in LPII.

De vroegste geschiedenis van de fotografie kwam aan bod in de tentoonstelling *Alles is IJdelheid*, een unieke presentatie van de eerste fotografische afbeeldingen die in Nederlands (privé)bezit zijn. De afdeling Conservering van het museum was nauw betrokken bij het voorbereidend onderzoek en de conservering van de daguerreotypieën van de familie Enschedé, die gelijktijdig in Huis Marseille werden getoond.

Ook historisch en even bijzonder, maar van meer recente datum, was de tentoonstelling van vroeg werk van de befaamde 'The Americans' fotograaf Robert Frank, die in het Fotomuseum zijn nooit eerder geëxposeerde Parijsfoto's uit de jaren vijftig toonde. Het Fotomuseum realiseerde een tweede luik met de Parijsfoto's uit dezelfde periode van Ed van der Elsken.

Met *De Wonderjaren* – naar een idee van Michel Pellanders - werd een heuse belevingstentoonstelling gerealiseerd waarin kinderen en volwassenen van alle leeftijden de beeldcultuur van de jaren vijftig konden zien en ervaren in nagebouwde omgevingen als een schoolplein, een boomhut, een klaslokaal en een huiskamer uit genoemd decennium. Hannes Wallrafen realiseerde de soundscapes bij deze productie, die in 2010 naar Tresoar in Leeuwarden en museum Bommel Van Dam doorreist.

Hedendaagse (en jonge) fotografie kwam aan bod in de tentoonstelling van De Fotoprijs, Nederlandse Prijs voor Fotografie Studenten - een combinatie van het jaarlijkse Steenberg Stipendium met de fotoprijzen van het Verbond van Verzekeraars en Nikon Nederland. Daarnaast kreeg de jonge fotografe Sarah Engelhard een solotentoonstelling met haar foto's van aangereden dode dieren. Jong van geest, als altijd, was Hans Aarsman, die een presentatie maakte naar aanleiding van het verschijnen van zijn bundel fotocolumns voor De Volkskrant onder de titel *Ik zie ik zie*.

De tentoonstelling *BABY▲ De ideale mens verbeeld*, een productie van het Fotomuseum uit 2008, reisde naar het National Media Museum in Bradford, UK. *Car Girls*, de meervoudige projectie van Jacqueline Hassink die het Fotomuseum in 2007 realiseerde, werd door zo'n 220 duizend mensen gezien tijdens de AutoRAI 2009. Een deel van de tentoonstelling *WHY NOT?* van Otto Snoek reisde in het najaar naar het Fotofestival van Ljubljana.

Door het overlijden van beeldend kunstenaar Shinkichi Tajiri in 2009 kon diens project uit de jaren zeventig over de Berlijnse Muur helaas niet worden gerealiseerd. De aangekondigde tentoonstelling van Andor von Barsy moest worden uitgesteld door de opgelopen vertraging bij de restauratie van diens film 'De stad die nooit rust'.

2.3 Educatie

Het afgelopen jaar is gewerkt aan basisprogramma's voor verschillende onderwijstypen. Mede hierdoor vonden ook dit jaar weer honderden leerlingen en studenten uit het onderwijs hun weg naar het museum. Zij werden begeleid via interactieve rondleidingen en namen deel aan verschillende fotoworkshops. Daarnaast werden nog tal van activiteiten georganiseerd voor bezoekers en amateurs, zoals fotografieweekenden en de Museumnacht. In 2009 werden 143 rondleidingen geboekt. Enkele voorbeelden uit het activiteitenprogramma passeren hier de revue.

Onderwijs

In het kader van Cultuurtraject, een jaarlijkse succesformule in samenwerking met de SKVR, bezochten vele Rotterdamse leerlingen uit het primair en voortgezet onderwijs het museum voor een op maat gemaakt programma bij de tentoonstellingen *WHY NOT?* (brugklas), *This Is War!* (3de jaars VO) en *De Wonderjaren* (groep 5/6 primair onderwijs). Met de Willem de Kooning zijn dit jaar de banden verstevigd door zowel de derde- als de vierdejaars studenten van de docentenopleidingen Beeldende Kunst en Vormgeving te betrekken bij de ontwikkeling van online educatief materiaal voor het project *Iedereen kan fotograferen!*. Het leverde het museum een schat aan didactische kennis en praktische handvatten op.

De Fotoprijs

Een groot succes dit jaar was het evenement *De Fotoprijs*. In drie categorieën maakten jonge fotografen kans op een geldbedrag van € 5.000. Voorafgaand aan de uitreiking van de prijzen organiseerden de initiatiefnemers Verbond van Verzekeraars, Nikon, de Steenberg Stichting en het Nederlands Fotomuseum de 'Dag van de Fotografiestudent' met workshops, lezingen en discussies. Deze werden verzorgd door professionals als fotografen Koen Hauser en Petra Stavast, Sterre Sprengers (beeldredacteur *nrc.next*) en Colette Olof (curator FOAM). Bijna 500 mensen bezochten deze sprankelende dag waarvan Ruben Maes de gastheer was.

Nachtelijke fotografieworkshop voor amateurfotografen

Aanleiding voor deze workshop was het werk van het Braziliaanse fotografencollectief Rolê. Het werk van deze jonge fotografen was te zien in de tentoonstelling *Brazil Contemporary* en hun bijzondere manier van werken inspireerde het Nederlands Fotomuseum om een nachtelijke fotografietocht te organiseren in verschillende wijken van Rotterdam. Vragen als: Wat gebeurt er zoal 's nachts in een stad als Rotterdam? Is het beeld dat we van onze stad hebben wel juist? Is het in Rotterdam wel zo onveilig en wat zijn dan 'no go areas'? kwamen aan bod. Deze nachtelijke fotografieworkshops kwamen tot stand in samenwerking met de Cultuurscouts van het oude Noorden, Charlois en Hillegersberg/Schiebroek. De resultaten werden tijdens de kunstborrels van de cultuurscouts gepresenteerd en zijn in 2010 op meerdere plaatsen in de stad te zien.

Hoger onderwijs

Het Nederlands Fotomuseum wil kennis over fotografie verspreiden, niet alleen via tentoonstellingen en de website, maar ook via het onderwijs. Daarom heeft het museum enkele jaren geleden twee bijzonder hoogleraren en een lector fotografie geïnstalleerd. Daarmee heeft het museum een flinke impuls gegeven aan het onderzoek naar de (geschiedenis van de) fotografie. Bovendien begint het museum mede hierdoor steeds meer als een ontmoetingsplek voor studenten, academici en fotografen te fungeren.

Frits Gierstberg was in 2009 voor het vierde achtereenvolgende jaar verbonden aan de faculteit van Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam als Bijzonder hoogleraar fotografie. In die hoedanigheid gaf hij een college over documentaire fotografie. Ook begeleidde hij studenten Media en Journalistiek met hun mastertheses over onderwerpen als beeldvorming in natuurtijdschriften van het Nederlandse landschap, het gebruik van de *camphone* in een sociale context, en de relaties tussen fotojournalisten en NGO's. Naast een aantal andere activiteiten, waaronder het geven van lezingen, verrichtte hij in opdracht van de NVJ/NVF onderzoek naar de positie en status van de fotojournalistiek in Nederland.

De Amerikaanse Magnum-fotografe Susan Meiselas is sinds september 2005 als bijzonder hoogleraar verbonden aan de opleiding Photographic Studies aan de Universiteit Leiden. De opleiding verbindt op een voor Europa unieke manier theorie aan praktijk en plaatst de geschiedenis en theorie van de fotografie in de bredere context van de beeldcultuur. Studenten worden opgeleid voor een beroepspraktijk als criticus, onafhankelijk tentoonstellingsmaker, curator of fotohistoricus.

Flip Bool was voor het vierde achtereenvolgende jaar als lector fotografie verbonden aan AKV|St. Joost, Avans Hogeschool. Met het thema 'fotografische standpunten' als leidraad richt hij zich in deze functie op kwaliteitsverhoging van het contact met de beroepspraktijk, onderzoek en kennisontwikkeling, onderwijs en curriculumvernieuwing, deskundigheidsbevordering en kenniscirculatie. Dit onder meer door studenten bij de museale praktijk te betrekken, het geven van hoor- en werkcolleges, het organiseren van thematische studiedagen en het produceren van readers in samenwerking met docenten en studenten. Tevens was Flip Bool - na een onderbreking van een jaar - voor de derde maal als docent verbonden aan de Master in Photographic Studies van de Universiteit Leiden voor een serie hoorcolleges en seminars over 'Histories and theories of photography'.

2.4 Bibliotheek

Het aantal bezoekers aan de bibliotheek nam het afgelopen jaar flink toe, vooral het aantal scriptiestudenten. Ook de docenten van de SKVR BeeldFabriek maken goed gebruik van de bibliotheek voor hun cursussen en aankomende eerstejaars studenten van kunstacademies kregen, zoals gebruikelijk, een introductie in de mogelijkheden van de bibliotheek.

Er werden meer dan 1.100 boeken aan de bibliotheek toegevoegd. De helft werd aangeschaft, de andere helft geschonken.

Met de beschrijving van boeken en tijdschriften is een flinke sprong voorwaarts gemaakt. Maar liefst 12.000 omslagen van boeken werden gescand en aan de catalogus toegevoegd, net als enige honderden inhoudsopgaven van boeken en tijdschriften. Maar de bibliotheek doet meer dan het beschikbaar stellen van boeken en tijdschriften. In een aparte database die je in de bibliotheek kunt raadplegen, zijn talloze verwijzingen opgenomen naar interessante teksten over fotografie op het internet, krantenknipsels, boekrecensies, columns over fotografie en indexen van vroege edities van fotografietijdschriften *Focus*, *Foto* en *Kleinbeeldfoto*. Zo ontstaat een enorm rijke bron aan informatie en kennis, via de bibliotheek eenvoudig toegankelijk gemaakt voor studenten, wetenschappers en liefhebbers van de fotografie.

2.5 Publicaties

In 2009 was het Nederlands Fotomuseum betrokken bij de totstandkoming van vijf publicaties. Onder de titel *WHY NOT?* publiceerde Otto Snoek zijn door Studio Beige vormgegeven fotoboek over het stedelijk leven in Rotterdam. Filosoof Henk Oosterling schreef speciaal voor dit boek een essay waarin hij zijn visie op de hedendaagse sociale dynamiek van de Maasstad uiteenzet. De befaamde Duitse uitgever Steidl verzorgde de internationale catalogus bij de tentoonstelling *Robert Frank: Paris*, waarin een tekst van Frank-kenner Ute Eskildsen.

Sarah Engelhard bracht in eigen beheer een fraai fotoboekje uit met haar dierenfoto's, met teksten van Bibi Dumont Tak, Tjerk Gualtérie van Weezel en Frits Gierstberg.

Bij de tentoonstelling *De Wonderjaren* verscheen onder de vlag van 99 Uitgevers een pocketboekje met foto's en illustraties uit de jaren vijftig, verzameld door fotograaf Michel Pellanders. Frank Groothof schreef er korte verhalen bij.

Samen met Museum Boijmans Van Beuningen en het Nederlands Architectuurinstituut realiseerde het Nederlands Fotomuseum een lijvig en rijk geïllustreerd boekwerk over het hedendaagse Brazilië. Auteurs Frits Gierstberg, Jaap Guldemond, Paul Meurs, Ruud Visschedijk en Bregje van Woensel plaatsten de actuele Braziliaanse beeldende kunst, stedenbouw, fotografie, film, grafische vormgeving en game industrie in het perspectief van culturele en maatschappelijke tradities en ontwikkelingen van dit Zuid-Amerikaanse land.

3 COLLECTIES

3.1 Verzamelbeleid

Tot 2003 bestond de collectie vooral uit integrale (negatieven)archieven en ontbraken de financiële middelen om afdrucken of andere objecten aan te kopen. Dankzij het Wertheimer Fonds kwam hierin verandering en is er vanaf 2003 een jaarlijks aankoopbudget van € 75.000. Sinds 2008 wordt dit bedrag beschikbaar gesteld door de BankGiro Loterij. Hierdoor bestaat de mogelijkheid om de eigen collectie door gerichte aankopen te verrijken. In 2007 werd een subsidieaanvraag ingediend bij de Mondriaan Stichting in het kader van de regeling *Structurele aankopen 20ste en 21ste eeuwse beeldende kunst en vormgeving*. Deze aanvraag werd voor de jaren 2008 en 2009 gehonoreerd met een totaalbedrag van € 75.000. Toekenning van deze aanvraag was een erkenning voor het additionele verzamelbeleid van het museum.

Uitgangspunt is dat aankopen passen in de missie van het museum, aansluiten bij de reeds bestaande museumcollectie en bij de Fotocollectie Nederland. Centraal staat in het aanvullende verzamelbeleid dat - afwijkend van de meeste andere fotoverzamelende instellingen - in principe geen afzonderlijke foto's worden verworven, maar bij voorkeur samenhangende groepen foto's of projecten. Naast historische fotoalbums gaat het met name om invloedrijke en integrale projecten uit de recente geschiedenis van de Nederlandse fotografie. Daarnaast wordt de collectie in samenhang met de uitreiking van het Steenberg Stipendium voor een pas afgestudeerde fotograaf sinds 1998 jaarlijks verrijkt met een afdruk van de laureaat.

Gezien de beperkte houdbaarheid van de gangbare kleurenafdrukken worden bij voorkeur door de fotograaf gecontroleerde digitale bestanden van de oorspronkelijke negatieven of dia's verworven. Dit in combinatie met geautoriseerde digitale of analoge referentieafdrukken en de context waarin de beelden oorspronkelijk zijn verschenen. Het museum verwerft niet alleen het recht deze beelden en de oorspronkelijke boekprojecten in analoge of digitale vorm binnenshuis te presenteren, maar ook via zijn website voor een breder publiek toegankelijk te maken.

Overleg Fotocollectie Nederland

In 2009 heeft het Nederlands Fotomuseum het initiatief genomen tot een overleg met de belangrijkste musea en archieven die een fotocollectie beheren. Doel van het overleg is om te komen tot een invulling van het begrip Fotocollectie Nederland en een betere afstemming van de aankopen en acquisities die in dat kader door de instellingen worden gedaan.

Bladermodule

In 2008-2009 werden de voorbereidingen gestart om een drietal grensverleggende, antiquarisch zeldzame (boek)projecten aan de collectie toe te voegen en door de zogenoemde 'bladerformule' via de website van het museum toegankelijk te maken: *Bouwlust* van Theo Baart (1999), *Kerven* van Roy Villevoeye (2000) en *Van de Tijd en de Tropen – Honduras* van Hannes Wallrafen (2002). Ook in dit geval zullen de originele beeld dragers voor optimale conservering aan het museum in beheer worden overgedragen.

Geert van Kesteren

Een belangrijke nieuwe aanwinst op dit gebied vormde in 2009 het boek *Why Mister Why? Iraq 2003-2004* van Geert van Kesteren (2004), een eerste (boek)project in de collectie waarvoor de beelden digitaal werden opgenomen. Dit voorbeeldig door Mevis & Van Deursen vormgegeven boek met een voorwoord van Michael Hirsh - senior editor van *Newsweek* en reisgenoot van Geert van Kesteren - trok direct na verschijning internationaal veel aandacht en leidde ertoe dat Van Kesteren werd uitgenodigd voor het aspirant-lidmaatschap van het fameuze fotoagentschap Magnum.

Hans Eijkelboom

Mede op initiatief van het Nederlands Fotomuseum werd in 2009 de publicatie *portraits & cameras 1949-2009* gerealiseerd. De voorgeschiedenis hiervan gaat terug tot 1996. In dat jaar presenteerde Eijkelboom in het Provinciaal Museum voor Fotografie te Antwerpen zijn project *Hans Eijkelboom. Biography 1949-1996*, met een nauwelijks opgemerkte publicatie. Een eigen portret uit elk levensjaar combineerde hij met een in dat jaar geïntroduceerde camera. Het project zelf bleek echter verloren te zijn gegaan en in nauwe samenspraak werd door Hans Eijkelboom in zijn zestigste levensjaar een geactualiseerde versie ontwikkeld. Het museum verwierf een set van zestig digitale prints uit een oplage van vier, droeg bij aan een publicatie in boekvorm en presenteert het gehele project sinds 2009 digitaal via de website.

Sanne Sannes

In 2009 werden 44 bewaard gebleven originele afdrukken van Sanne Sannes voor het destijds spraakmakende boek *Oog om oog* verworven. *Oog om oog* verscheen in 1964 met gedichten van Hugo Claus bij De Bezige Bij en is het enige dat tijdens zijn korte leven werd gepubliceerd. Deze geplande aankoop was overigens direct gekoppeld aan overdracht van het negatieven- en dia-archief van Sannes. Het behoud hiervan voor de Fotocollectie Nederland is immers zonder meer van nationaal belang.

3.2 Collectiebeheer

Registratie

De interne database bestaat op dit moment uit 540.624 records en 109.981 scans, het merendeel in lage resolutie. Bijna alle records en scans zijn via de website te zien (532.702 records en 102.361 scans). Ruim 3.000 foto's zijn direct leverbaar in hoge resolutie met een goed bijschrift. 27.000 Beelden kunnen binnen een dag voor publicatie geschikt worden gemaakt. In 2009 werden 47.122 nieuwe beschrijvingen aan collectiedatabase Memorix toegevoegd. Ook werden ongeveer 5.000 beelden toegevoegd.

Om de doorzoekbaarheid van de database te verbeteren, werden lijsten met namen en geografische data opgeschoond. Hierdoor is de beeldbank en de digitale presentatie van de collectie in het museum via de installatie W4 gebruiksvriendelijker geworden.

Samenwerking met fotografen

Fotograaf Ger Dekkers ging met zijn familie aan de slag met de beschrijving en digitalisering van zijn werk. Dankzij een subsidie van de Stichting Sem Presser Archief kon worden gestart met de beschrijving van het archief van Koen Wessing in nauwe samenwerking met de fotograaf zelf.

Projecten

De digitalisering voor het project 'Geheugen van Nederland' werd in 2009 afgerond. Twee subsites 'De Mijnen' en 'Migratie' zijn ontwikkeld met beeld, tekst en kennis van het Fotomuseum. Een derde subsite zal in 2010 online gaan.

Het Fotomuseum digitaliseerde de complete kerncollectie van meer dan 1.600 originele afdrukken van Martien Coppens uit het bezit van de Brabant Collectie van de Universiteit Tilburg. De digitale beelden zullen in de nabije toekomst via de beeldbank van zowel de Brabant Collectie als die van het museum beschikbaar worden gesteld.

Voor de verhuizing van de fotocollectie van het Wereldmuseum naar het Nederlands Fotomuseum werd een projectplan geschreven waarvoor uitvoerig onderzoek is gedaan naar de staat van verpakking, digitalisering en registratie van deze collectie.

In 2008 werd een structureel samenwerkingsverband gestart met het kort tevoren gestarte Center for Curating the Archive (CCA) aan de Universiteit van Kaapstad. Onder leiding van de fotograaf Paul Weinberg stelt het CCA zich ten doel cultuurhistorisch belangrijke archieven van Zuid-Afrikaanse fotografen in situ te behouden en digitaal toegankelijk te maken.

3.3 Verkoop en research

Bestellingen

Fotobestellingen van particulieren worden veelal via de webwinkel (waar de foto's online besteld kunnen worden) afgehandeld. Direct contact tussen de professionele beeldgebruikers en de medewerkers beeldresearch blijft echter onmisbaar. In 2009 werden 267 bestellingen verwerkt. In totaal werd een omzet behaald van € 150.000.

Verkoop van afdrukken en download thuisprints

De verkoop van afdrukken aan particulieren heeft zich in 2009 gestabiliseerd. De meeste afdrukken werden verkocht via de webwinkel. In totaal werden er 130 barietafdrukken verkocht aan circa dertig klanten.

In 2009 vonden 62 nieuwe barietafdrukken hun weg naar bedrijfscollecties, waaronder de collectie van het Erasmus Medisch Centrum te Rotterdam en het Expositorium van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Zoals in voorgaande jaren werden ook afdrukken verkocht aan bedrijven via het Centrum Beeldende Kunst Rotterdam.

Bruiklenen en tentoonstellingen

In 2009 werden foto's gebruikt voor uiteenlopende tentoonstellingen in huis en daarbuiten. In huis werden originele afdrukken, tijdschriften en ander documentatiemateriaal uit het archief van John Fernhout getoond in *The Dutch Connection*, een toevoeging aan de tentoonstelling *This Is War!* Ook bij de *Wonderjaren*, zijn een aantal foto's uit de collectie gepresenteerd. Een dertigtal nieuwe afdrukken werden gemaakt voor de tentoonstelling *Parijs! Ed van der Elsen* die aansloot op de Robert Frank expositie.

In de zomer van 2009 heeft het museum een bijdrage geleverd aan de tentoonstelling *Things are Drawing to a Crisis* met onder meer foto's van Luis Buñuel, Walker Evans, Theo Frey in het Ludwig Museum te Budapest. Flip Bool verzorgde het deel over de Nederlandse Arbeidersfotografie. Dit deel is in het najaar doorgereisd naar het Graphic Design Museum in Breda.

De tentoonstelling *Ziet Zuid*, georganiseerd door het Historisch Museum Rotterdam, bracht de ontwikkeling van Rotterdam Zuid in beeld onder andere met foto's uit de collectie van het Nederlands Fotomuseum.

De Nederlandse ambassade in Chili gaf vijf foto's van Chas Gerretsen cadeau aan het *Museo de la Memoria y Los Derechos Humanos* in Santiago. De foto's kregen een architectonische toepassing in dit nieuwe museum.

Het Limburgs museum in Venlo besteedde met twee monografische tentoonstellingen aandacht aan het 'Limburgse' werk van Werner Mantz en Martien Coppens.

In de permanente opstelling van het in 2009 heropende Watersnoodmuseum zijn zestien foto's opgenomen uit de collectie van het Fotomuseum. Tevens is daar de door het museum ontwikkelde interactieve installatie 'De Ramp van 1953' te zien.

Publicaties

Foto's uit de collectie werden onder andere gebruikt voor de heruitgave van het boek *Een Staat in Wording* van Cas Oorthuys uit 1947. Vanaf 2008 fotografeerde Roel Rozenburg een aantal locaties opnieuw die eerder door Cas Oorthuys waren gefotografeerd. In 2009 werd deze serie in *NRC Handelsblad* gecontinueerd met vier publicaties. De seizoensbrochure 2009-2010 van de Rotterdamse Schouwburg werd geïllustreerd met foto's van publiek door Ed van der Elsen. De foto 'Liza op schaatsen' van Katharina Behrend sierde de omslag van het door Abdelkader Benali samengestelde boek *De Nederlandse kinderliteratuur in 100 en enige verhalen*. Uiteraard zijn veel foto's van Dirk de Herder opgenomen in het omvangrijke boek *VARA. Biografie van een omroep*. Tevens waren er foto's op tv te zien. De NPS-serie *De Oorlog* van Ad van Liempt bevatte 21 foto's uit de collectie. De langverwachte documentaire *In Ferno* over het werk van fotograaf / filmer John Fernhout werd in november uitgezonden bij *Het Uur van de Wolf*.

4 CONSERVERING & RESTAURATIE

In de werkzaamheden van de afdeling Conservering en Restauratie werden het afgelopen jaar een paar trends zichtbaar. De afdeling voert steeds vaker werkzaamheden uit ten behoeve van de eigen collectie, zoals het behandelen van de dia's van Ed van der Elskan en het insectenvrij maken van het archief van Binsbergen. Tevens wordt door de afdeling standaard de conditie gecontroleerd van inkomende bruiklenen. Verder zette de dalende trend in de verkoop van verpakkingsmateriaal door, zodat deze materialen nu voornamelijk via de webwinkel wordt aangeboden. Tenslotte werd het afgelopen jaar gewerkt aan enkele interessante projecten.

4.1 Projecten

Daguerreotypieën

2009 stond grotendeels in het teken van de daguerreotypie. In het voorjaar was er een tentoonstelling in het Nederlands Fotomuseum, *Alles is IJdelheid*, met daarin een selectie van daguerreotypieën in Nederlandse collecties. Tegelijkertijd zette Huis Marseille daguerreotypieën van de drukkersfamilie Enschedé 'In het volle zonlicht'. Ter gelegenheid van de opening van deze twee tentoonstellingen werd de lang verwachte daguerreobase (www.daguerreobase.org) gepresenteerd.

In oktober 2009 vond in het Harvard Conservation Center, Cambridge (MA) de *Collaborative Workshop on Daguerreotypes* plaats. Hier was een selecte groep restauratoren aanwezig om ideeën en kennis uit te wisselen over de daguerreotypie en de conservering ervan. Voor hoofdrestaurator Herman Maes een perfecte gelegenheid om de *daguerreobase* te presenteren. De website werd goed onthaald en verschillende instellingen zegden toe om hun collectie daguerreotypieën in de database in te voeren.

Aan het einde van het jaar werd de conservering van de collectie daguerreotypieën van het Fotomuseum Provincie Antwerpen afgerond. Het project werd afgesloten met een boekje over de daguerreotypie ter promotie van de *daguerreobase*.

Project collectie Ermakov

Het einde van dit langlopende project komt in zicht: medio 2010 wordt de laatste hand gelegd aan de collectie van de negentiende-eeuwse Georgische fotograaf Dmitri Ermakov. Deze collectie is dan goed geconserveerd, gedigitaliseerd en ontsloten voor het Nationaal Museum in Tblisi. Met dit museum en de Stichting Horizon, die het project heeft gefinancierd, worden de mogelijkheden onderzocht van een internationale tentoonstelling. Na het project worden de bij het project betrokken en door het Fotomuseum opgeleide medewerkers door het Nationaal Museum in dienst genomen.

Albums Scheepvaartmuseum Amsterdam

Assistent fotorestaurator Henriëtte Verdonk conserveert een selectie fotoalbums uit de collectie van het Scheepvaartmuseum Amsterdam ter voorbereiding van een tentoonstelling.

4.2 Onderzoek

Gammastraling

Het museum is betrokken bij een onderzoek naar de toepassing en effecten van gammastraling voor het behandelen van met schimmel of ongedierte geïnfekteerde archiefmaterialen. Dit onderzoek lag een tijd stil, maar is medio 2009 opnieuw in gang gezet. Zolang het onderzoek niet is afgerond blijft het Nederlands Fotomuseum terughoudend met het gebruik van gammastraling.

S ALGEMENE ZAKEN

Organisatie

Het Nederlands Fotomuseum heeft een Raad van Toezicht met zes leden en werkt volgens de Code Cultural Governance. De Raad kwam vier keer in vergadering bijeen. Tevens heeft een gesprek plaats gevonden tussen de Raad van Toezicht en de accountant van het museum, KPMG. Het managementteam bestaat uit de algemeen directeur en de afdelingshoofden en vergadert eenmaal per twee weken.

5.1 Facilitaire zaken

Beheerstichting Las Palmas Cultuur

De drie culturele instellingen in Las Palmas – SKVR-BeeldFabriek, LPII en het Nederlands Fotomuseum - hebben een beheerstichting opgericht voor optimale afstemming van facilitaire en beheerzaken. De samenwerking bestaat uit het beheer van het gebouw dat voor rekening van huurders is, het gemeenschappelijke gebruik van ruimtes, inkoop van diverse zaken en collectieve bedrijfshulpverlening. De afspraken zijn vastgelegd in een in 2009 getekende overeenkomst.

De huisvesting in Las Palmas heeft in 2009 nog veel hoofdbreken gekost. De meeste van de na oplevering overgebleven restpunten zijn in de loop van het jaar verholpen, met uitzondering van het hang- en sluitwerk van de meer dan 200 deuren. De sprinklerinstallatie is nog niet gecertificeerd.

ICT

Het museum kent een systeem van flexwerken. Draadloos internet zorgt er voor dat de medewerkers overal met hun laptop kunnen werken. In het afgelopen jaar is het aantal laptops uitgebreid en zijn er enkele kwalitatief hoogwaardige vaste computers met platte beeldschermen aangeschaft.

5.2 Kwaliteitszorg

Het Nederlands Fotomuseum is als erfgoedinstelling met ingang van 1 januari 2009 toegetreten tot de selecte groep musea die behoort tot de zogenaamde culturele basisinfrastructuur. In verband hiermee zal in 2011 de kwaliteit van het museum worden beoordeeld door een landelijke visitatiecommissie. Als voorbereiding daarop is door het museum een traject van kwaliteitszorg opgezet.

Het museum doet vanaf juni 2009 samen met vijf andere Rotterdamse musea mee aan het invoeren van een kwaliteitszorgsysteem. Dit 'pilot-project' dat tot juni 2010 doorloopt, wordt gesubsidieerd door de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur en de Mondriaan Stichting. Mede hierom doet het museum ook mee aan een landelijk benchmarkonderzoek van de stichting Museana.

5.3 Personeel

Samenstelling

Voor 2009 was een uitbreiding van de formatie voorzien om de ambities van het nieuwe activiteitenplan uit te voeren. Door de tegenvallende financiële resultaten in 2008 is de totale formatie met een halve formatieplaats gedaald. In 2009 werkten er 37 personen in het museum (14 mannen en 23 vrouwen).

	2008	2009
Formatie	26,84 fte	26,15 fte
Mannen	41%	41%
Vrouwen	59%	59%
Vast	27 medewerkers	28 medewerkers
Tijdelijk	18 medewerkers	9 medewerkers

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim is met 1% gedaald, maar blijft hoog. De ziekmeldingfrequentie is gelijk gebleven, maar de gemiddelde verzuimduur in dagen is fors toegenomen. Het korte verzuim (1 t/m 7 dagen) is licht gedaald. Het middellange verzuim (8 t/m 42 dagen) is flink toegenomen. Het lange verzuim (43 t/m 365 dagen), dat erg hoog was in 2008, is gedaald; twee langdurig zieke medewerkers zijn halverwege het jaar weer aan het werk gegaan.

	2008	2009
Totaal	9,9%	7,89%
Duur in dagen	16	25
Frequentie	1,85	1,88
Kort verzuim	1,49	1,31
Middellang verzuim	1,35	0,94
Lang verzuim	7,56	5,32

5.4 PR en marketing

Bereik en profiel

Het museum heeft een groeiend bereik. In 2009 trok het museum 51.000 bezoekers. Met onze activiteiten buiten de eigen muren trokken we nog eens ruim 250.000 bezoekers en maar liefst 455.312 bezoekers bezochten onze websites: Nederlandsfotomuseum.nl en de webinitiatieven Photostart.nl, Daguerreobase.org en Fotografiebibliotheek.nl.

Het Nederlands Fotomuseum heeft een opmerkelijk jong publiek. Van de 51.000 bezoekers is het grootste deel (ruim 60%) tussen de 18 en 50 jaar. Uit het doorlopend publieksonderzoek blijkt dat het museum in 2009 veel nieuwe bezoekers (71%) heeft getrokken en dat 35% woonachtig is in Rotterdam en omgeving.

Publiekswerving

Klassieke middelen als brochures, promotiekaarten, affiches en advertenties zijn ingezet bij de marketing communicatie van tentoonstellingen. Grote landelijke abricampagnes werden ingezet bij *Brazil Contemporary* en bij *This Is War!* Daarnaast wordt steeds meer gebruik gemaakt van digitale media om de contactmomenten met het publiek te vergroten. Het aantal abonnees van de digitale nieuwsbrief is in 2009 bijna verdubbeld van 2.500 naar ruim 5.000 leden.

Marketing

Naast de klassieke middelen van publiekswerving ontwikkelen we 'joint promotions' om nieuwe bezoekers te bereiken en 'free publicity' te genereren. Zo heeft het museum arrangementen aangeboden met diverse partners op de Kop van Zuid, zoals Suitehotel Pincoffs, Hotel New York, de website van de Wilhelminapier en Café Rotterdam. Combitickets en aanbiedingen zijn gemaakt voor bezoekers van onder andere Museum Boijmans Van Beuningen, het Nederlands Architectuurinstituut, Villa Zebra, de Rotterdamse Schouwburg, LP II en World Press Photo. Verder zijn de Nederlandse Museumvereniging, de Vereniging Rotterdamse Musea, met wie het museum op de R'Uitmarkt stond, Rotterdam Festivals en Rotterdam Marketing belangrijke partners om de leisure markt en de internationale pers te bewerken. Tenslotte werden met verschillende media en instellingen acties op touw gezet, zoals de BankGiro Loterij, *NRC Handelsblad*, *Algemeen Dagblad*, NSHighSpeed en de vakbladen *P|f* en *Digifotopro*.

Media

In de media heeft het museum het in 2009 voortreffelijk gedaan met maar liefst 745 redactionele artikelen. De waarde hiervan betrof in de tweede helft van het jaar alleen al ruim 1,5 miljoen euro (van de eerste helft zijn geen statistieken voorhanden). Een paar mooie voorbeelden: de vos van Sarah Engelhard op de cover van *Kunstbeeld*, haar poëtische interview op Radio Rijnmond, het uitgebreide artikel over 'De vallende soldaat' in *NRC Handelsblad*, alsmede het artikel over 'dé fototentoonstelling van

2009' *WHY NOT?*, Otto Snoek bij OBA Live, het prachtige artikel van Merel Bem in *De Volkskrant* over Robert Frank, de ruime aandacht voor de webles 'Fitness voor het oog' op de radio bij het programma *De Avonden*, een uitgebreide reportage op Cultura waarbij Geert van Kesteren de kijker meeneemt door de tentoonstelling *This Is War!* en een uitgebreid item op TV Rijnmond over *This Is War!* met oorlogsfotograaf Jerry Lampe. Met de tijdschriften *F+D Fotografie*, *Digifotopro*, *P|f* en *ROEST* zijn afspraken gemaakt over vaste bijdragen over de activiteiten van het museum.

Las Palmas

De drie culturele instellingen in Las Palmas - het Nederlands Fotomuseum, LP II en de SKVR BeeldFabriek - trekken jaarlijks meer dan 100.000 bezoekers naar de Wilhelminapier. Regelmatig wordt samen opgetrokken. Door gerichte acties (combi-tickets, advertenties en radiospots) wordt het imago van het gebouw Las Palmas versterkt en profiteren we van elkaars netwerk. Daarnaast organiseren we activiteiten als een ontvangst voor relaties en sponsors, de Rotterdamse Museumnacht, een website (Inlaspalmas.nl) en een digitale nieuwsbrief.

5.5 Zakelijke activiteiten

Museumwinkel en webwinkel

De museumwinkel is doorgebroken, vergroot, opnieuw ingericht en van betere verlichting voorzien. De collectie ansichtkaarten is fors uitgebreid en er is een aparte verkoopwand gemaakt van de HP fotoprints die te koop zijn. Hoewel de omzet met € 135.000 iets achterbleef bij de prognose ging het rendement dankzij gecalculeerd inkopen met sprongen vooruit. De inkoop verloopt merendeel via boekhandel v/h Van Genneep, die in 2009 een nieuwe eigenaar heeft gekregen.

Relatieontvangsten en zaalverhuur

Het museum stelt de vergaderzalen en bezoekersruimte ter beschikking voor ontvangsten van zakelijke relaties. Voornaamste doel is het genereren van extra inkomsten. Daarnaast richt het museum zich met deze ontvangsten op een belangrijke doelgroep, de zakelijke markt. De ontvangsten zijn een goed voorbeeld van het veelzijdige karakter van het museum. Het Nederlands Fotomuseum wil een ontmoetingsplaats en plek van inspiratie zijn.

BIJLAGEN

Raad van Toezicht

De heer R.J. Vles – voorzitter
De heer B.R.H. Wentrup – secretaris/penningmeester
Mevrouw K. Krijgsman
De heer N.J. Surber
Mevrouw W. Sütö
De heer A. Ribbens
De heer R.A.M. Visschedijk – directeur/bestuurder

Adviescommissie collecties

Mattie Boom – conservator fotografie Rijksmuseum
Anneke van Veen – conservator fotografie Stadsarchief Amsterdam
Jannes Linders – fotograaf
Hripsimé Visser – conservator fotografie Stedelijk Museum Amsterdam

Subsidiënten

Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap
Gemeente Rotterdam
Prins Bernhard Cultuurfonds/Wertheimer Fonds

Fondsen en sponsors

Founders Las Palmas Cultuur

OVG Projectontwikkeling
Havenbedrijf Rotterdam

Hoofdsponsors

BankGiro Loterij
Fortis
Loyens & Loeff

Sponsors

HP – Nederland (Hewlett-Packard)
Bouwfonds Cultuurfonds
Stichting ter Bevordering van Volkskracht
Erasmusstichting
Stichting Dioraphte
G. Ph. Verhagen Stichting
VSBfonds

Provimi Holding B.V.
Jurriaanse Stichting
KPN
Stichting Elise Mathilde Fonds
ANWB Fonds
K.F. Hein Fonds
Swart van Essen Stichting
Van Capellen Stichting
KPMG
Benthem Crouwel Architecten
Bouwcombinatie Strukton-Jurriëns vof
ING Real Estate
MK2

Fondsen en sponsors die in 2009 projecten hebben ondersteund

Mondriaan Stichting
SNS Reaal
HIVOS
Rotterdam Festivals
Stichting Sem Presser Archief
De Verbeelding
Visual Design
MK2
Art Lab

Samenwerkingspartners

Aim At Art
AKV/St. Joost, Avans Hogeschool,
Breda en Den Bosch
Algemeen Dagblad/Rotterdams
Dagblad
Ambassade van Brazilië, Den Haag
Anne Frank Stichting, Amsterdam
Antenna-men, Rotterdam
Artes in Media, Amsterdam
Art Gallery of New South Wales,
Sidney
Art Rotterdam
Art Unlimited, Amsterdam
AutoRAI, Amsterdam
Bekking & Blitz, Amersfoort
Beursplein Fotowedstrijd, Rotterdam

Bibi Dumont Tak, Amsterdam
BoekieBoekie, Rotterdam
Bongo, Rotterdam
Brabant Collectie
Universiteitsbibliotheek, Tilburg
Brand! Communicatie, Rotterdam
Bredaas Museum, Breda
De heer Pieter Broersma, Amsterdam
Sanne Bovenlander, Utrecht
Café Rotterdam, Rotterdam
Camera Austria, Graz
Centraal Museum, Utrecht
Centrum Beeldende Kunst, Rotterdam
Cité de la Musique, Musée de la
Musique, Parijs
City Media, Rotterdam
Cultuurscouts, Hilligersberg/

Schiebroek en Charlois
 Digifotopro
 Drents Museum, Assen
 Episode Publishers, Rotterdam
 Erasmus Universiteit Rotterdam
 Mark van Etten, Dordrecht
 f+d Fotografie
 FOAM, Amsterdam
 Festival for Electronic Media FILE,
 São Paulo
 Focus, Haarlem
 Fonds BKVB, Amsterdam
 Fotografiefederatie, Amsterdam
 Fotobond
 Fotomuseum Braunschweig
 Fotomuseum Den Haag
 FotoMuseum Provincie Antwerpen
 Fotomuseum Winterthur
 Fotovakschool, Apeldoorn/Amsterdam/
 Rotterdam
 Fundación MAPFRE, Madrid
 Fw:
 Galeria Vermelho, São Paolo
 Georgian National Museum, Tblisi,
 Georgië
 Grafisch Lyceum, Rotterdam
 Geert Mul, Rotterdam
 Annet Gelink Gallery, Amsterdam
 Gemeentearchief Den Haag
 Gemeentearchief Oss
 Goethe-Instituut Rotterdam/
 Amsterdam
 Grafisch Lyceum, Rotterdam
 Eric de Geus, Rotterdam
 Havenbedrijf Rotterdam
 Hogeschool Antwerpen, KASKA
 Hotel New York, Rotterdam
 Hotel Pincoffs, Rotterdam
 Huis Marseille, Amsterdam
 Anneke Hilhorst, Edam
 HUP Gallery, Amsterdam
 Instituut Collectie Nederland,
 Amsterdam

ICON Foundation, Amsterdam
 International Center for Photography,
 New York
 Jap Sam Books, Rotterdam
 Jeu de Paume, Parijs
 Joods Historisch Museum, Amsterdam
 Joop de Jong, Diafragma Films
 Rotterdam
 Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
 Koninklijke TNT Post, Groningen
 Kunstenaars en Co, Amsterdam
 Simon B. Kool, Amsterdam
 La Fabrica Gestion + Cultua S.L.,
 Madrid
 Lecturis, Eindhoven
 Lieven Gevaert Study Center for
 Photography, KU Leuven
 Limburgs Museum, Venlo
 Linxplus BE
 LP11, Ruimte voor stedelijke cultuur,
 Rotterdam
 Ludwig Museum, Boedapest
 Maria Bonita Restaurant, Rotterdam
 Maritiem Museum, Rotterdam
 Master Photographic Studies,
 Universiteit Leiden
 Susan Meiselas, New York
 Ministerie van Defensie, Instituut
 Militaire Geschiedenis, Den Haag
 MK2, Breda
 Mothership, Rotterdam
 Museo di fotografia contemporanea,
 Cinicello Balsamo
 Museum Boijmans Van Beuningen,
 Rotterdam
 Museum Bommel Van Dam, Venlo
 Museum Folkwang, Essen
 Museum Joh. Enschedé, Haarlem
 Museum Tinguely, Basel
 Museum voor Wetenschappen, Gent
 Musée Carnavalet, Parijs
 Muziek Centrum Nederland,
 Amsterdam

My First Art Collection
 NAI Uitgevers, Rotterdam
 Nationaal Archief, Den Haag
 National Media Museum, Bradford
 Nederlandse Ambassade, Berlijn
 Nederlandse Ambassade, São Paulo
 Nederlandse Ambassade, Rome
 Nederlandse Ambassade, Santiago
 de Chili
 Nederlandse Ambassade, Tblisi,
 Georgië
 Nederlands Architectuurinstituut,
 Rotterdam
 Nederlandse Museum Vereniging
 New York Photo Festival
 Nikon Nederland
 Noorderlicht, Groningen
 NPS, Hilversum
 NRC Handelsblad, Rotterdam
 Nrc.next, Rotterdam
 99 Uitgevers, Amsterdam
 NS Highspeed
 NVJ/NVF, Amsterdam
 Lenny Oosterwijk, Rotterdam
 Omroep C
 Paradox, Edam
 p|f De fotograaf
 PHotoEspaña, Madrid
 PhotoQ, Amsterdam
 Pictoright, Amsterdam
 Pingpong Design, Rotterdam
 Post Editions, Rotterdam
 PhotoQ, Amsterdam
 Pluimen, Rotterdam
 Radio Rijnmond
 Rijksmuseum, Amsterdam
 Peter Romkema Licht, Amsterdam
 Rode Kruis
 ROest, Rotterdam
 Ron de Hoog Lijsten, Maassluis
 Rotterdam City Media
 Rotterdam Festivals
 Rotterdam Marketing
 Rotterdam Pas
 Rotterdamse Schouwburg
 Rijksdienst Kunsthistorische
 Documentatie, Den Haag
 Scheepvaartmuseum, Amsterdam
 SKOR, Amsterdam
 SKVR BeeldFabriek, Rotterdam
 Spaarnestad Photo, Haarlem
 Stadsarchief Breda
 Steenberg Stichting, Den Haag
 Stedelijk Museum Amsterdam
 Steidl, Göttingen
 Stichting Archief Martin Coppens,
 Stichting Erfgoed Brabant,
 's-Hertogenbosch
 Stichting Horizon, Naarden
 Stichting Peter Martens, Rotterdam
 Streekarchief Bommelerwaard,
 Zaltbommel
 Studie- en Documentatiecentrum van
 de Universiteit Leiden
 SuopuLab, Amsterdam
 Thonik, Amsterdam
 TNO, Delft
 Tresoar, Leeuwarden
 Uitgeverij Duo Duo, Rotterdam
 Uitgeverij Podium, Amsterdam
 Valiz, Amsterdam
 VARA, Hilversum
 Verbond van Verzekeraars, Den Haag
 VGO Magazine
 Videobrasil, São Paulo
 Villa Zebra, Rotterdam
 VIVA RIO, Rio de Janeiro
 VPRO, Hilversum
 Jeroen de Vries Photographyworks,
 Amsterdam
 Hannes Wallrafen, Amsterdam
 Mart. Warmerdam, Amsterdam
 Willem de Kooning Academie,
 Rotterdam
 World Press Photo, Amsterdam
 Zupi, São Paulo

Bruikleengevers

International Center for Photography, New York

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam

Joris Ivens Stichting, Nijmegen

Nationaal Onderwijsmuseum, Rotterdam

Galeria Vermelho, São Paulo

Jeroen de Vries, Amsterdam

Tentoonstellingen

WHY NOT? ▲ Otto Snoek

7 maart t/m 17 mei

Al meer dan tien jaar fotografeert Otto Snoek (1966) in zijn geboortestad Rotterdam. Met zijn confronterende kleurenfoto's legt Snoek de hedendaagse massacultuur in de grote stad vast. Daarbij heeft hij een geheel eigen fotografische stijl ontwikkeld. Hij werkt snel, zoekt momenten die buiten het eigenlijke feest- of ander gebeuren liggen, plaatst personen die elkaar niet kennen bij elkaar in één kader en weet zijn beelden tot de randen te vullen met details. Als 'straatfotograaf' zet hij een belangrijke traditie voort waartoe onder anderen ook Ed van der Elsken, Joel Meyerowitz en Martin Parr behoren. Snoek is kritisch over de groeiende massacultuur en het consumentisme, maar hij fotografeert vooral vanuit zijn eigen verwondering en verbazing over wat hij in de openbare ruimte aantreft. Rotterdam staat voor hem model voor een bredere, internationale ontwikkeling die zich vooral in de grote steden manifesteert en waarin naast de commercie opkomend nationalisme en politiek populisme een grote rol spelen.

De tentoonstelling werd vormgegeven door Lenny Oosterwijk in samenwerking met Eric de Geus. Hun ontwerp was gebaseerd op het idee van straten en boulevards in een grote stad. Voor de routing lieten zij zich inspireren door de beroemde metrokaart van Londen. De tentoonstelling werd door *NRC Handelsblad* geprezen als de beste Nederlandse fototentoonstelling van 2009.

Bij *WHY NOT?* verscheen een uitgebreid full color fotoboek bij uitgeverij Episode, met een tekst van filosoof Henk Oosterling en vormgegeven door Studio Beige, Rotterdam.

Met dank aan Visual Design, Amsterdam.

Brazil Contemporary ▲ *Beeldcultuur*

30 mei t/m 27 september

'Brazilië' roept bij velen direct een beeld op van uitgestrekte oerwouden, zonovergoten stranden en oogstrelend voetbal. In tweede instantie komen beelden op van zowel het wereldberoemde carnaval als het vele geweld en de armoede daar. De werkelijkheid ter plaatse is vanzelfsprekend genuanceerder - en gecompliceerder - dan bovengenoemde clichébeelden suggereren. Het hedendaagse Brazilië is een opkomende economische macht en dat is vooral te merken in grote steden als Rio de Janeiro en São Paulo, waar deze tentoonstelling zich met name op richt. De enorme omvang van deze steden, het grote contrast tussen arm en rijk en de *booming* economie zorgen voor een spanningsveld waarbinnen zich veel creativiteit ontwikkelt.

Bijzonder is, dat hier vele verschillende culturen tegen elkaar aanschuren en zich met elkaar vermengen zonder hun eigenheid helemaal te verliezen. In deze situatie ontwikkelt zich een beeldcultuur met sterke lokale wortels die internationaal is georiënteerd. Zij is veelal modern en traditioneel, toegepast en artistiek, elitair en populair, commercieel en idealistisch tegelijk: uiteenlopende (schijn)tegenstellingen werken er voortdurend in door. De tentoonstelling bood een actueel maar – onvermijdelijk – ook fragmentarisch overzicht van de beeldcultuur in de genoemde Braziliaanse steden. De nadruk lag op het brede scala van beelden binnen de massamedia die in het dagelijkse leven een rol spelen. Fotografie heeft hierin een belangrijke plaats, maar ook beeldende kunst, tijdschriften, televisie, film, video, affiches, reclame, mode, internet en games kwamen aan bod. Creatieve energie, een grote drang tot vernieuwing, respect voor tradities en maatschappelijk engagement vormden tezamen bijna vanzelfsprekend de rode draad door deze tentoonstelling.

Met fotografie, film, video, mode, grafisch ontwerp, games, interactieve installaties, animatie, publicaties, webdesign en beeldende kunst van: Marcelo Cidade, CIA de FOTO, Rolê, Viva Rio / Viva Favela, Daniela Dacorso, Gabriela de Gusmão Pereira, Helmut Batista, Tony de Marco, Zupi magazine, Christiano Menezes / Retina 78, Leonardo Eyer / Caotica, Jair de Souza / Vinte Zero Um, Marcelo Martinez / Laboratório Secreto, Kiko Farkas, Felipe Taborda, Coleção Moda Brasileira, Elaine Ramos, Marco del Fiol, Estúdio Bijari & Ricardo Lazzetta, Lia Chaia, Marcelo Cidade, Kiko Goifman, TV Morrinho, Sylker Teles da Silva, Andre Ivankio Hauer Ploszaj/ Okio Serviços de Comunicação Multimídia Ltda., Jorge Manuel Vitória Caetano Jr. / FourX Development Ltda. en Marcio Ambrosio.

Brazil Contemporary ▲ *Beeldcultuur* kwam tot stand in samenwerking met FILE, Galerie Vermelho, Videobrasil, Viva Rio en Zupi. Kunsthistorica Sanne Bovenlander, Oiticia-specialist, assisteerde samensteller Frits Gierstberg bij het vooronderzoek.

De ruimtelijke en grafische vormgeving van de tentoonstelling was in handen van Lenny Oosterwijk in samenwerking met Eric de Geus en Karlijne Brand. Zij creëerden een labyrint van presentatieruimtes rondom een groot binnenplein dat gedurende de tentoonstelling werd gebruikt voor activiteiten en bijeenkomsten.

Aansluitend op de exposities van *Brazil Contemporary* ▲ *kunst, architectuur, beeldcultuur, design* verscheen bij NAI Uitgevers een rijk geïllustreerde catalogus met essays van de samenstellers en vormgegeven door Thonik.

Brazil Contemporary kreeg financiële steun van de volgende fondsen: Ministerie van OC&W, Gemeente Rotterdam, Mondriaan Stichting, Prins Bernhard Cultuurfonds, SNS Reaal, HIVOS en Rotterdam Festivals.

This Is War! ▲ *Robert Capa at Work*

Gerda Taro ▲ *Retrospectief*

The Dutch Connection

Icons of War ▲ *1855 - nu*

10 oktober 2009 t/m 3 januari 2010

Oorlog is van alle tijden. Sinds het moment waarop dat technisch mogelijk was, hebben fotografen getracht oorlog in beeld te brengen ten einde het thuisfront te informeren. In de eerste helft van de twintigste eeuw bestond de televisie nog niet en kwam het visuele oorlogsnieuws naar miljoenen huiskamers via geïllustreerde tijdschriften als *Life*, *Picture Post* en *Regards*. Hierin werden uitgebreide fotoreportages in de vorm van beeldverhalen geplaatst. Robert Capa is bekend geworden als de meester in het maken van dergelijke beeldverhalen.

Meer dan een halve eeuw later behoort deze praktijk definitief tot het verleden. De fotojournalistiek is haar traditionele podia kwijtgeraakt. *Embedded journalism* rukt op, waarbij fotografen in oorlogsgebied alleen nog onder toezicht van het leger mogen werken. Oorlogsvoering zelf is sterk veranderd, en mediaoorlog maakt er een belangrijk deel van uit. Aanleiding genoeg om terug te kijken naar het werk van Robert Capa als het schoolvoorbeeld van fotojournalistiek en oorlogsfotografie in de hoogtijdagen van de geïllustreerde pers.

Het Nederlands Fotomuseum presenteerde in samenwerking met het International Center of Photography (New York) de twee reizende tentoonstellingen *This Is War! Robert Capa at Work* en *Gerda Taro* als dubbeltentoonstelling, waar het werk van Capa en Taro voor het eerst naast elkaar te zien was.

Vanwege de bijzondere relatie die de twee fotografen met een aantal Nederlandse fotografen en cineasten hadden, is hier door het Fotomuseum een extra tentoonstellingsonderdeel aan toegevoegd: *The Dutch Connection*, samengesteld door Flip Bool.

In de ruimte LPII werd de bonustentoonstelling *Icons of War* ▲ *1855 – nu* met een twintigtal door Frits Gierstberg geselecteerde iconen uit de oorlogsfotografie op groot formaat ingericht.

Bij de tentoonstellingen van Robert Capa en Gerda Taro verschenen twee afzonderlijke catalogi die in de museumwinkel te koop waren. De ruimtelijke en grafische vormgeving van de tentoonstellingen was in handen van Jeroen de Vries/Photographyworks.

This Is War! ▲ Robert Capa at Work

Robert Capa's werkwijze als oorlogsfotograaf werd in deze tentoonstelling aan de hand van zes van zijn belangrijke fotoreportages onder de loep genomen: *De vallende soldaat* (1936); *China* (1938); *De Slag bij de Rio Segre* (1938); *Vluchtelingen uit Barcelona* (1939); *D-Day* (1944); en *Leipzig* (1945). Vintage prints, contactafdrukken, persoonlijke brieven en tijdschriften schiepen de context waarin deze reportages tot stand zijn gekomen. De beroemde foto van de vallende soldaat en het onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis maakten hiervan deel uit.

Gerda Taro ▲ Retrospectief

In 1935 bekwaamde Gerda Taro zich in de fotografie onder begeleiding van haar geliefde Robert Capa. Samen reisden zij naar Spanje af om verslag te doen van de strijd om democratie die in 1936 was losgebarsten. Zij werkten nauw samen maar Taro maakte ook haar eigen reportages, totdat zij in 1937 op tragische wijze om het leven kwam en daarmee de eerste vrouwelijke oorlogsfotograaf werd die sneuvelde aan het front. Haar werk is lange tijd verborgen gebleven en werd in deze expositie voor het eerst uitgebreid getoond.

The Dutch Connection

Robert Capa en Gerda Taro danken hun internationale faam onder meer aan de foto's die zij tijdens de Spaanse Burgeroorlog (1936-1939) maakten. Lange tijd bleef onderbelicht dat zij destijds nauwe contacten onderhielden met Nederlandse fotografen en cineasten, na Spanje ook in China - met name in verband met de films die Joris Ivens en John Fernhout daar in 1937 en 1938 maakten. De film *The Spanish Earth* (1937) van Joris Ivens vormde een belangrijk document ter ondersteuning van een democratisch Spanje. De fameuze Amerikaanse auteur Ernest Hemingway zorgde voor het commentaar bij deze film en John Fernhout was verantwoordelijk voor het camerawerk. Door het huwelijk van Fernhout met de Hongaarse fotografe Eva Besnyö behoorde - de eveneens uit Boedapest afkomstige - Capa tot hun vriendenkring. Dankzij Eva Besnyö hingen Spaanse foto's van Carel Blazer, Capa, Fernhout en Taro op de beroemd geworden tentoonstelling *foto '37* in het Amsterdamse Stedelijk Museum; uitgerekend op het moment dat Taro werd overreden door een republikeinse tank en het leven liet. Foto's van Capa en Taro illustreerden talloze artikelen in Nederlandse media over de strijd in Spanje. Ook de bloedige Japans-Chinese oorlog kreeg de nodige aandacht in linkse kring. Opnieuw was Ivens ter plaatse voor de film *The 400 Million* (1939) met Fernhout als cameraman en Capa als stillfotograaf. Naast deze twee films werden in vijf vitrines foto's, documenten en publicaties gepresenteerd die naast de Nederlandse betrokkenheid bij de conflicten in Spanje en China getuigen van de contacten met Capa en Taro.

Het archief van John Fernhout is in beheer van het Nederlands Fotomuseum.

Icons of War ▲ 1855 – nu

Robert Capa is de maker van een van de bekendste (en meest bediscussieerde) iconen uit de twintigste eeuw: *De vallende soldaat*. De tentoonstelling *Icons of War* ▲ 1855 - nu omvatte een twintigtal iconen uit de oorlogsfotografie. In een theatrale setting werden de beelden op zeer groot formaat getoond. Met foto's van onder anderen Roger Fenton, Matthew Brady, Yevgeni Chaldej, Lee Miller, Shomei Tomatsu, Joe Rosenthal, Wiel van der Randen, Larry Burrows, Don McCullin, Eddie Adams en Tim Hetherington. Frits Gierstberg maakte de selectie en Claudia Küssel schreef inleidingen bij alle afzonderlijke foto's.

De Oorlogen

t/m 22 maart 2009

Fotograaf Oscar van Alphen maakte in 1985 zijn werk *De Oorlogen*. Deze multimedia installatie bestond uit zes diacarrouzels, tweehonderd dia's, geluidsbanden en een stukje film. Stichting Paradox nam het initiatief tot een digitale remake zodat dit belangrijke werk een tweede leven begon. *De Oorlogen* toont één doorlopend verhaal zonder begin en zonder einde in een reeks beelden van industriegebieden in Noord-Frankrijk en van de studentenopstanden in Parijs in mei 1968, op basis van *Madame Edwarda* (1937) van de Franse filosoof Georges Bataille. De 'remake' van *De Oorlogen* (32 min.) werd ter gelegenheid van de tentoonstelling in het Fotomuseum uitgebracht op DVD.

Alles is IJdelheid ▲ Daguerreotypieën uit Nederlands bezit

24 februari t/m 31 mei 2009

De daguerreotypie is de oudste vorm van fotografie en biedt een loepzuiver en uniek beeld van 150 jaar geleden. In Nederland zijn er nog enkele honderden daguerreotypieën te vinden, meestal in familiecollecties. Het restauratie-atelier van het museum heeft de meeste daarvan in de afgelopen jaren gerestaureerd en geconserveerd. Deze tentoonstelling vormde het eerste overzicht van daguerreotypieën uit Nederlandse collecties, waarvan een aantal mogelijk tot de allervroegste, gedocumenteerde fotografische uitingen in Nederland behoort. Ze zijn zeer kwetsbaar en worden niet vaak getoond. Om die reden werd SuopuLab uit Amsterdam gevraagd om een aangepaste ruimte te ontwerpen. De doorgaans moeilijk goed aan te lichten werkjes waren hierin uitstekend en met de nodige concentratie te bekijken.

In deze tentoonstelling ging de aandacht behalve naar de beelden ook uit naar de lijsten en behuizingen, die vaak veel interessante historische informatie kunnen geven.

Rechtstreekse aanleiding voor deze expositie en het bijbehorende diepgaande onderzoek naar onder andere de samenstelling van de behuizingen, was de vraag om een groep daguerreotypieën uit de collectie Museum Enschedé te dateren. Deze collectie bevond zich tussen 2002 en 2009 in het restauratieatelier van het Fotomuseum, eerst voor onderzoek, later voor het uitvoeren van een conserveringbehandeling. Parallel met *Alles is IJdelheid* was het grootste deel van de bijna 100 daguerreotypieën van de familiecollectie Enschedé in de tentoonstelling *In het volle zonlicht* in Huis Marseille te Amsterdam te zien.

Ter gelegenheid werd de website www.daguerreobase.org gelanceerd, een website waarop alle daguerreotypieën van over de hele wereld geregistreerd worden.

Daarnaast selecteerde het Nederlands Fotomuseum een aantal interessante video's over daguerreotypieën van andere musea op haar YouTube kanaal.

Robert Frank ▲ Paris

4 maart t/m 7 juni 2009

Robert Frank (1924) emigreerde in 1947 van zijn geboorteland Zwitserland naar het land van de belofte: de Verenigde Staten. Maar zijn kijk op deze Nieuwe Wereld veranderde naarmate hij er langer woonde. Dit resulteerde in het fotoboek *The Americans* (1958) dat door de jaren heen een internationale cultstatus heeft verworven en Frank als documentair fotograaf op de kaart zette. Tussen 1949 en 1952 reisde Frank herhaaldelijk op en neer tussen Amerika en Europa. Zijn ervaringen in de Nieuwe Wereld verscherpte zijn blik op de Oude Wereld, waardoor deze hem vergankelijker voorkwam. Met name in Parijs herbeleefde Frank de romantiek en schoonheid van Europa. In de foto's die hij er maakte is een zweem van melancholie en heimwee te ontdekken. Een deel hiervan was nog nooit eerder getoond of gepubliceerd. De tentoonstelling was samengesteld door Robert Frank zelf en Ute Eskildsen, hoofd van de fotocollectie van Museum Folkwang, Essen. Uitgeverij Steidl bracht een catalogus uit.

Ed van der Elsken ▲ Parijs!

4 maart t/m 7 juni 2009

Ook de Nederlandse fotograaf Ed van der Elsken (1925 – 1990) trok in 1950 naar Parijs, waar hij uiteindelijk vier jaar bleef wonen. Hier ontmoette hij onder andere Nederlandse CoBrA kunstenaars zoals Karel Appel en de Vijftigers Simon Vinkenoog en Hugo Claus. Maar het grootste gedeelte van zijn tijd in Parijs bracht Van der Elsken door samen met de Australische kunstenares Vali Myers en haar vrienden. De foto's die hij van deze groep jonge bohemiens maakte, werden in 1956 als de beeldroman *Een liefdesgeschiedenis in Saint Germain des Prés* uitgegeven en dit fotoboek zorgde voor zijn internationale doorbraak als fotograaf.

Voor deze tentoonstelling werd door Maps-student Susan Geldhoff een selectie gemaakt van de foto's die Van der Elsken tijdens zijn omzwervingen door de straten van Parijs maakte aan het begin van de jaren vijftig. De combinatie met de Robert Frank tentoonstelling maakte de vergelijking tussen twee fotografische visies op fraaie wijze mogelijk. Waar Van der Elsken na de oorlog juist vooruit keek, wierp de Zwitsers-Amerikaanse Frank met heimwee een blik terug op de stad die symbool staat voor een cultuur en een continent waar hij vandaan kwam.

De afdrukken van Van der Elsken werden gemaakt door Hans Bol. Het Nederlands Fotomuseum beheert het complete fotoarchief van Ed van der Elsken.

Courtesy Annet Gelink Gallery, Amsterdam. Met dank aan Anneke Hilhorst.

De Aarsman Collectie # 2 ▲ Ik zie ik zie

7 maart t/m 29 maart 2009

Het boek *Ik zie ik zie* is een selectie van 42 van de 200 columns die Hans Aarsman tussen mei 2005 en november 2008 voor de Volkskrant schreef. Aarsman gaat daarin op zoek naar het verhaal dat achter de eerste indruk schuilt. In een fractie van een seconde vorm je als toeschouwer een eerste indruk van het beeld, maar klopt deze indruk wel? En waar komt die indruk vandaan? Het beeld dat op ons netvlies valt, wordt via onnavolgbare processen in ons hoofd onmiddellijk omgezet in een algemene impressie, maar wanneer we langer kijken naar de foto en alle details in ons opnemen, ontstaat er mogelijk een geheel ander gevoel bij het beeld. Aarsman richtte de tentoonstelling in met een aantal 'werkbladen' waarop foto's voorzien van handgeschreven commentaar.

Ik zie ik zie. De Aarsman collectie verscheen bij Uitgeverij Podium en werd in het Nederlands Fotomuseum gepresenteerd.

Hans van der Meer ▲ Work & Play

13 juni t/m 23 augustus 2009

Voetbalwedstrijden, dieren in het landschap, mens en machine, verkeer in Amsterdam: het zijn stuk voor stuk bekende thema's uit het werk van de Nederlandse fotograaf Hans van der Meer. Van der Meer realiseert sinds de jaren tachtig vele fotoprojecten waarin zijn nuchtere, beschouwende en soms wat ironiserende fotografische blik tot uitdrukking komt. *Work & Play* laat zien welke rode draad er door zijn werk te trekken valt. Er waren vroege, niet eerder gepubliceerde foto's uit Boedapest te zien, naast enkele beelden uit een serie over Nederland waarmee hij nog maar pas was begonnen.

Kern van de ontwikkeling in het werk van Van der Meer is zijn zoektocht naar de juiste balans tussen hoofdonderwerp en achtergrond in het beeld, zodanig dat beide even belangrijk worden. Van der Meer laveert tussen documentaire, reportage en kunst, zonder ooit echt tot een van die gebieden te behoren. De wonderlijke taferelen die hij telkenmale weet vast te leggen, confronteren ons met het tragikomische karakter van het bestaan.

Hans van der Meer (Leimuiden, 1955) is naast fotograaf medeoprichter van het blad *Useful Photography*. Hij presenteert zijn foto's in dag- en weekbladen, boeken, galeries en musea. In dezelfde lijn van zijn foto's maakt hij korte, documentaire videofilms, waarvan een aantal in de tentoonstelling was te zien.

De tentoonstelling omvatte werk uit onder andere *QUIRK OF FATE* (1987), *Werk* (1993), *Reconstructies* (1993), *Hollandse Velden* (1998), *Amsterdams Verkeer* (2000), *Okayama* (2001), *Europese Velden* (2006) en *Schapen Tellen* (2007) en *Raadsel Nederland* (2009).

Work & Play werd samengesteld door Christine Frisinghelli (Camera Austria) en Frits Gierstberg (Nederlands Fotomuseum). *Work & Play* was eerder te zien in Camera Austria, Graz (Oostenrijk). In het gelijknamige tijdschrift verscheen een portfolio met een essay over zijn werk. PhotoQ maakte voor deze gelegenheid op video een (web)interview met Hans van der Meer, die ook in de tentoonstelling was te zien.

Sarah Engelhard ▲ Still Wild

13 juni t/m 23 augustus 2009

Sarah Engelhard (1980) fotografeert dode dieren die zij op straat aantreft. Het gaat daarbij om verkeersslachtoffers: aangereden dieren als buizerds, eenden, hazen, muizen of vossen. Met veel zorgvuldigheid en respect legt zij hen onder de middenformaat (6x7) camera en maakt in realistische kleuren uiterst gedetailleerde 'portretten'. De dierenfoto's blinken uit door een combinatie van schoonheid, intimiteit en tragiek. Sarah Engelhard volgde een opleiding aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam en studeert thans biologie en mariene ecologie. De exacte wetenschappen vormen een bron van inspiratie voor haar artistieke praktijk. Bibi Dumont Tak schreef een fraai en passend gedicht bij de tentoonstelling. In eigen beheer liet Engelhard een fotoboekje verschijnen.

De Fotoprijs ▲ Nederlandse prijs voor fotografiestudenten

29 september t/m 25 oktober 2009

Het Verbond van Verzekeraars, Nikon Nederland, de Steenbergen Stichting en het Nederlands Fotomuseum sloegen dit jaar de handen ineen om met ingang van het studiejaar 2008/2009 samen het grootste 'evenement' voor fotografiestudenten in Nederland te organiseren: *De Fotoprijs, Nederlandse Prijs voor Fotografiestudenten*. Doel van *De Fotoprijs* is om jong talent te stimuleren en foto-(beroeps)opleidingen de kans te geven zich te onderscheiden en zich te profileren. Met *De Fotoprijs* is er vanaf nu één prijs voor jonge fotografen in Nederland. Door de krachtenbundeling van deze partijen is er een eenduidig podium met meer aanzien, aanmoediging en beloning voor de 'high potentials' onder Nederlandse fotografiestudenten. Deelname aan *De Fotoprijs* staat open voor studenten van alle beroepsopleidingen in de fotografie, inclusief (kunst)academies met afstudeerrichting fotografie. De uitreiking – met een groots feest - vond plaats op de Dag van de fotografiestudent op 29 september. *De Fotoprijs* kent drie categorieën, elk goed voor een hoofdprijs van € 5.000.

Vrij werk: Werk van studenten uit alle studie jaren aan alle fotografieopleidingen (winnaar: Xiao Xiao Xu, Fotoacademie Amsterdam)

Themawerk: Werk van studenten uit alle studie jaren aan alle fotografieopleidingen op basis van een jaarlijks wisselend thema. Het thema in 2009 was What You See Is What You Get (winnaar: Sanne Kabalt, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht).

Eindexamenwerk (Steenbergen Stipendium): Eindexamenwerk van studenten fotografie aan geaccrediteerde kunstacademies in Nederland (winnaar: Joris Jansen, Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten Den Haag).

De publieksprijs (een Nikon D300 camera) werd gewonnen door Jepke van Hengst (Fotovakschool Rotterdam).

Bij de tentoonstelling verscheen een catalogus in de vorm van een extra editie van het fototijdschrift *P/f*.

De Wonderjaren

31 oktober 2009 t/m 3 januari 2010

De Wonderjaren is een auteursproject waarin kinderherinneringen aan de jaren '50 centraal staan. Een fotograaf, een geluidsphotograaf, een acteur/actrice en een ontwerper brengen, ieder vanuit de eigen discipline, hun jeugd tot leven. Dit levert een fictief jongenspersonage op. Het is een persoonlijke geschiedenis die tegelijk verrassend universeel blijkt te zijn. Het project is multidisciplinair en multimediaal opgebouwd, vanuit het perspectief van het kind. Dit plaatste de periode van wederopbouw in Nederland in een nieuw licht.

Een reizende tentoonstelling, een boek, diverse documentaires en radioprogramma's vertellen en verbeelden voor een jong en oud publiek *De Wonderjaren* van Michel Pellanders (beeld), van Frank Groothof (tekst) en van Hannes Wallrafen (geluid). In het project vormen de persoonlijke herinneringen van de makers (alle drie uit de jaren '50) de kapstok voor een speelse reflectie op de manier waarop wij ons het verleden herinneren. In *De Wonderjaren* werden vier mediavormen gebruikt: foto's, geschreven en gesproken verhalen, geluidscollages, film- en televisiebeelden.

De Wonderjaren werd geproduceerd door Artes in Media (Amsterdam) in samenwerking met het Nederlands Fotomuseum, Museum Bommel van Dam in Venlo en Museum Tresoar in Leeuwarden (de tentoonstelling is in 2010 te zien in laatstgenoemde twee musea). Mart. Warmerdam stond garant voor de vormgeving van zowel de tentoonstelling als het boek (verschenen bij 99 Uitgevers, Amsterdam).

Tentoonstellingen elders

BABY ▲ *De ideale mens verbeeld*

National Media Museum, Bradford, UK

13 februari t/m 19 april 2009

Hoe bekijken beroemde fotografen, amateur- en studiofotografen en ouders in de westerse wereld naar baby's? In deze tentoonstelling, een productie van het Nederlands Fotomuseum en ICON (Hedy van Erp en Iris Sikking) die in 2008 in het museum was te zien, ging speciale aandacht uit naar de idealisering van baby's sinds het begin van de fotografie tot nu. Aan de hand van verschillende subthema's kwamen hierin zowel wetenschappelijke als creatieve, gebruiks-, studio-, documentaire en reclamefotografie aan bod.

De foto's uit deze tentoonstelling waren afkomstig uit archieven en collecties in Nederland, Engeland en de Verenigde Staten. Naast vele voorbeelden van 19de-eeuwse gebruiksphotografie – inclusief albums – was werk te zien van de fameuze Southworth and Hawes studio uit Boston, Julia Margaret Cameron, John Thomson, Oscar Rejlander en Jacob Riis. Naast 20ste-eeuwse studioportretten en ansichtkaarten waren er foto's van Weegee, Rineke Dijkstra, Elliot Erwitt, Madame Yevonde, Mary Ellen Mark, Mario Testino,

Philip Lorca diCorcia, Henri Lartigue, August Sander, Ed van der Elsken, Amy Arbus, Annelies Strba, Koos Breukel, Colby Katz and Frank Krems. Voor de tentoonstelling in Bradford werd de selectie aangepast aan de lokale geschiedenis en cultuur.

Ad van Denderen ▲ *So Blue, So Blue*

Fotomuseum Winterthur (CH)

18 februari t/m 17 mei 2009

So Blue, So Blue. Edges of the Mediterranean is het grote project van de Nederlandse documentaire fotograaf Ad van Denderen (1943) dat hij in 2008 met een tentoonstelling in het Nederlands Fotomuseum en een fotoboek bij Steidl afrondde.

In dit fotoproject schiep hij een beeld van de regio rond de Middellandse Zee dat ver af staat van hetgeen de gemiddelde toerist op zijn netvlies heeft. Van Denderen reisde sinds 2003 met regelmaat door de zeventien landen die aan de Middellandse Zee liggen om daar de politieke, sociale, economische en ecologische veranderingen te fotograferen. Dit immense gebied staat onder grote druk door enerzijds de snel groeiende toeristenindustrie, anderzijds door de spanningen die geopolitieke ligging met zich meebrengt. *So Blue, So Blue* was een (co) productie van het Fotomuseum en Paradox.

Jacqueline Hassink ▲ *Car Girls*

AutoRAI 2009, Amsterdam

31 maart t/m 11 april 2009

De Nederlandse in New York woonachtige fotograaf Jacqueline Hassink rondde in 2007 haar omvangrijke project *Car Girls* af. Hassink fotografeerde voor deze serie wereldwijd op autobeurzen de charmante dames die bij de auto's poseren en wier uiterlijk is afgestemd op de uitstraling van het desbetreffende automodel. Het Nederlands Fotomuseum liet de *Car Girls* in 2007 in installatievorm zien, op basis van vier projecties en een gecategoriseerde database (ontwikkeld door Antenna-men, Rotterdam, die ook de bijbehorende website maakten). In 2009 werd de ideale gelegenheid gevonden om dit werk te tonen: de grootste en oudste Nederlands autobeurs AutoRAI.

Otto Snoek ▲ *WHY NOT?*

Fotopub Festival van Ljubljana, Slovenië

27 juli t/m 1 augustus 2009

In de zomer maakte een deel van de tentoonstelling *WHY NOT?* van Otto Snoek onderdeel uit van het Sloveense Fotofestival.

Toevoegingen aan de website

- Webdossier *Dressuur voor het oog* en de webles *Fitness voor het oog*. Dit webdossier en deze webles over het vormgeven van fotografie, geschreven door webredacteur Cathelijne Hoorn, is door diverse academies opgenomen in het curriculum voor eerstejaars studenten;
- Dossier over fotograaf en filmer John Fernhout gemaakt door Willem Populier;
- In het kader van de tentoonstelling *De Wonderjaren* is het *ABC voor lieve kinderen* ontwikkeld, een webtentoonstelling en een interactieve applicatie in de tentoonstelling met de 26 letters van het alfabet als uitgangspunt;
- *Every Week A Book* van Wil van Iersel. Op onze website werd het hele jaar iedere week het nieuwste boek van Van Iersel gepresenteerd;
- Van het fotoproject *The originality of the avant-garde and other modern myths (former Central Post Office Rotterdam, 2008)* van Susanne Kriemann is online een webtentoonstelling te zien;
- *Portraits & camera's 1949-2009* van Hans Eijkelboom. Webtentoonstelling van een door het museum aangekocht project bestaande uit 60 afdrucken.
- YouTube kanaal waarop het museum interessante filmpjes over fotografie en over fotografen verzamelt.

Bibliotheek

Aantal aangeschafte of als gift ontvangen boeken: 1.112

Totaal aantal boeken in bibliotheek: 15.300

Aantal abonnementen op tijdschriften: 60

Aantal boekomslagen gescand en zichtbaar in online catalogus: 11.986

Aantal in de catalogus opgenomen digitale teksten: 276

Aantal digitaal te raadplegen krantenknipsels: 3.927

Aan de nationale fotografiebibliotheek die via www.fotografiebibliotheek.nl is te raadplegen zijn door het FOAM, Huis Marseille, Spaarnestad Photo, Fotofestival Noorderlicht en de Fotovakschool gezamenlijk meer dan 6.000 items toegevoegd.

Activiteiten en educatie

Rondleidingen (alle doelgroepen)

Bij alle tentoonstellingen verzorgden ons team van rondleiders en andere museum medewerkers ook dit jaar weer vele rondleidingen voor een divers publiek, variërend van onderwijsgroepen, amateurfotografen, kunstclubs, sponsors en algemeen publiek. Voor specifieke doelgroepen werden ook rondleidingen door medewerkers gegeven over de afdelingen Collectie en Conservering en Restauratie.

Primair onderwijs en BSO's

Cultuurtraject bij De Wonderjaren (groep 5/6)

De SKVR en het Nederlands Fotomuseum werkten dit keer samen in het Cultuurtraject primair onderwijs voor Rotterdamse basisschoolkinderen. Voor het eerst op zo'n grote schaal. Honderden leerlingen bezochten het museum waar ze in de tentoonstelling *De Wonderjaren* ervoeren hoe het zou voelen een kind te zijn in de jaren '50. Workshopdocenten namen hen mee de tentoonstelling in en behandelden de thema's buurt, school en thuis. In de aansluitende workshop vertaalden de leerlingen de thema's van de tentoonstelling in tekeningen die, van commentaar voorzien, geplaatst werden op de website www.wonderjaren.com.

Kinderrondleiding De Wonderjaren (groep 5/6 en algemeen publiek 6 t/m 10 jaar)

Deze kinderrondleiding nam de kinderen op een actieve manier mee in de tentoonstelling *De Wonderjaren* onder begeleiding van een museumdocent. Hierbij gebruikten we een oude schooltas van het fictieve jongetje Michel met daarin boekjes, een camera en een fotoboek van de toekomst. De foto's in het boekje refereerden aan wat er in de tentoonstelling te zien was, maar liet schutting, boomhut, huiskamer, schoolbord etc. zien zoals het er in de huidige tijd uitziet (speeltuin, smartboard etc.). Bij de tas zat tevens een complete docenteninstructie en opdrachtevellen waar kinderen zelf na afloop mee verder konden.

De museumkist (groep 5 t/m 8)

Een nieuwe museumles in het basisaanbod voor PO. De les, gegeven door onze museumdocenten, vormt een mooie kennismaking met het museum en de geschiedenis van de fotografie in vogelvlucht. In een uur tijd leren de kinderen met behulp van een prachtige hutkoffer vol met (collectie)foto's camera's en andere fotografische voorwerpen meer over drie centrale thema's in het museum: kijken, bewaren en fotograferen. De les is geschikt voor halve schoolklassen en kan makkelijk gegeven worden in combinatie met een (kinder)rondleiding. De les werd ontwikkeld en getest door een docent uit het basisonderwijs met fotografische achtergrond om deze optimaal op doelgroep te laten aansluiten.

Workshopspecial Pinhole Fotografie (groep 7/8)

Deze spannende workshop, waarbij de SKVR/BeeldFabriek het werkterrein is, werd dit jaar als proef aangeboden via losse inschrijving op een aantal vaste data. Kinderen leren op een speelse manier de principes van de camera obscura kennen en als echte fotografen aan de slag te gaan in de doka.

Basisaanbod - workshops portret, fotoschatten, tijdreizen (groep 5 t/m 8)

In het standaardpakket voor PO zijn nog drie verschillende workshops opgenomen. In de workshop *Portret* laat de museumdocent voorbeelden zien van verschillende soorten portretten en bespreekt het gebruik en de beeldtaal met de leerlingen. Op welke manieren kun je een (origineel) portret maken en wat zegt een portret over je?

In *Fotoschatten* staat het bewaren van foto's en herinneringen centraal. Leerlingen maken kennis met fotografie als cultureel erfgoed en ervaren hoe boeiend het is om met foto's en fotografische voorwerpen van vroeger bezig te zijn.

De creatieve knutsel- en fotoworkshop *Tijdreizen* gaat over heden en verleden. De museumdocent bespreekt met de leerlingen aan de hand van beelden, geluiden, verhaaltjes en korte doe-opdrachten wat heden en verleden met elkaar gemeen hebben, of juist niet.

Voortgezet onderwijs

Cultuurtraject Verbeeld Je – Otto Snoek (1e leerjaar, alle niveaus)

'Verbeeld Je' is een jaarlijks succesvol samenwerkingsproject tussen de SKVR en het Nederlands Fotomuseum in het kader van het Cultuurtraject, waarin het leren kijken én leren fotograferen centraal staan. Tijdens de rondleiding in de tentoonstelling *WHY NOT?* maakten de leerlingen op een interactieve manier kennis met Otto Snoeks confronterende kleurenfoto's over massacultuur in de grote stad. Zijn specifieke stijlkenmerken pasten de leerlingen vervolgens zelf in de workshop toe. De resultaten werden door de leerlingen op de website geplaatst.

Bijzonder aan dit project is onder andere dat er bovengemiddeld veel groepen uit de lage vmbo niveaus meedoen en ook Internationale Schakelklassen (ISK) werden regelmatig ontvangen.

Workshopspecial bij Otto Snoek i.s.m. RO Theater (bovenbouw havo/vwo)

Samen met het RO Theater werd dit voorjaar op twee verschillende dagen gezamenlijk een theater- en fotografieproject aangeboden aan jongeren vanaf 16 jaar. Het RO Theater speelde de voorstelling *Het laatste vuur*. In het museum stond de tentoonstelling *WHY NOT?* met het werk van Otto Snoek. Voorstelling en tentoonstelling portretteerden beiden 'gewone' mensen die je zo op straat kunt tegenkomen. Het project startte in het museum met een introductie op de thematiek van *Het laatste vuur* en vervolgens een rondleiding in de tentoonstelling. In de hierop volgende workshop straatfotografie maakten leerlingen onder begeleiding van fotografen een samenhangende serie beelden van gewone Rotterdammers vanuit ongewone perspectieven in de Rotterdamse binnenstad. Het directe en confronterende werk van fotograaf Otto Snoek vormde hiervoor de inspiratiebron. De resultaten werden in de educatieruimte van de Rotterdamse Schouwburg besproken. 's Avonds bezochten de deelnemers de voorstelling *Het laatste vuur*, waar de foto's van de deelnemers geprojecteerd te zien waren voor de bezoekers van de voorstelling.

Cultuurtraject Schrijven is Zien – Capa/Taro (3e leerjaar vmbo, havo, vwo)

Dit project, wederom een samenwerking tussen de SKVR en het Nederlands Fotomuseum, koppelde taal aan beeld; schrijven aan kijken. Voor het eerst ontvingen we binnen het Cultuurtraject leerlingen uit het derde leerjaar, die vanuit de discipline taal aan dit project deelnamen. Tijdens de interactieve rondleiding door de tentoonstelling *This Is War!* met het werk van fotojournalisten Robert Capa en Gerda Taro, maakten leerlingen verscheidene korte associatieve opdrachten ter voorbereiding op hun te schrijven stuk later in de workshop. De uiteindelijk geschreven verhalen met strijd, verzet, angst en idealisme als onderwerp zwengelden menige discussie aan. Het project werd begeleid door schrijvers en/of journalisten en werd mede ontwikkeld door de maker van kinderkunsttijdschrift *BoekieBoekie*, Jet Manhro.

Workshopspecial Beeldkracht bij This Is War! (bovenbouw havo/vwo)

De workshop Beeldkracht werd aangeboden bij de tentoonstelling *This Is War! Robert Capa at Work* ▲ *Gerda Taro Retrospectief* en in de maand november in combinatie met de tentoonstelling *Icons of War* ▲ *1855-nu*. Door het bezoeken van deze tentoonstelling(en) onderzochten leerlingen onder meer de manier waarop Capa en Taro de fotojournalistiek bedreven en hoe beeldmakers bepalend kunnen zijn voor de manier waarop wij ons historische gebeurtenissen herinneren. De workshop, waarin leerlingen met kranten en ander gevonden beeld aan de slag gingen, ging over kritisch kijken naar het gebruik van beeld in de media, in het bijzonder oorlogsverslaggeving en andere grote nieuwsberichtgeving en de verschillen en overeenkomsten tussen beeld en tekst daarin.

Lesbrieven bij This Is War! Robert Capa at Work ▲ *Gerda Taro Retrospectief*

Het ICP in New York ontwikkelde voor meerdere niveaus binnen het voortgezet onderwijs lesbrieven bij deze tentoonstelling. De lesbrieven bevatten interessante opdrachten ter voorbereiding of als verwerking van een museumbezoek. De lesbrieven werden in het Nederlands vertaald en op de website geplaatst als te downloaden documenten.

Workshops basisaanbod: Portretfotografie, Beeldtaal en Straatfotografie (alle niveaus)

Met name de workshop Portretfotografie werd veel geboekt. In deze praktische workshop leren leerlingen de beginselen van de portretfotografie. Aan de hand van een digitale presentatie, voorbeelden uit boeken uit de bibliotheek en eventueel foto's in de tentoonstelling bespreekt de workshopdocent verschillende vormen van model- en portretfotografie. In de opdracht die volgt fotograferen leerlingen elkaar in de omgeving van het museum. Onderdelen als achtergrond, compositie, enscenering etc. komen aan bod. Leerlingen kiezen hun beste portret en bespreken deze groepsgewijs, de portretten gaan mee op CD.

Start ontwikkeling workshop geschiedenis fotografie (onderbouw vmbo/havo/vwo)

Sinds lange tijd is er bij het museum de wens een actieve workshop te maken voor het voortgezet onderwijs waarbij aandacht wordt besteed aan de geschiedenis van de fotografie. Daarbij gebruikmakend van de educatieve studiecollectie (een verzameling voorbeelden van bijzondere procedés, albums en prints geschikt voor educatieve doeleinden). Het gehele seizoen 2009-2010 werkt een stagiaire (4e jaar Willem de Kooning Academie, docentenopleiding) aan de ontwikkeling van deze workshop. Leerlingen krijgen de kans zelf een tentoonstelling samen te stellen over de geschiedenis van de fotografie, compleet met objecten en tekst. Zo oefenen zij spelenderwijs verschillende vaardigheden, zoals het zoeken van informatie, het maken van een beargumenteerde selectie en het schrijven van teksten. Uiteraard doen zij tegelijkertijd kennis op van de geschiedenis van de fotografie. Bovendien wordt duidelijk hoe een museum werkt. Het eindresultaat is een zelf samengestelde tentoonstelling over de ontwikkelingen in de fotografie. De workshop wordt voorgelegd aan (CKV)docenten en getest in het voorjaar van 2010. In seizoen 2010-2011 zal de workshop in gebruik genomen worden.

Workshop Beeldkracht bij The Last Days of Shishmaref met Paradox (bovenbouw havo/vwo)

Geïnspireerd door het verhaal en de beelden van de film, tentoonstelling en website *The Last Days of Shishmaref* (de tentoonstelling was te zien van 11 november 2008 t/m 9 januari 2009 in LP11) onderzochten leerlingen de invloed van foto's in de media op hun eigen beeldvorming. Vervolgens maakten ze in de fotografieopdracht zelf een overtuigend beeld om een boodschap over te brengen. Thema's als klimaatverandering, identiteit, beeldmanipulatie en media kwamen aan de orde. Bij de workshop werd een thuiswerkopdracht met lesbrieff ontwikkeld. Ook maakte Paradox een DVD met filmfragmenten om in de klas alvast aandacht te besteden aan het onderwerp. Voor de thuiswerkopdracht maakten leerlingen gebruik van de uitgebreide website Thelastdaysofshishmaref.nl.

Studenten en vakpubliek

Weekend van het Fotoboek

In samenwerking met Kunstenaars & Co, masteropleiding Photographic Studies van de Universiteit Leiden en de website PhotoQ organiseerde het museum dit jaar voor het eerst een weekend geheel in het teken van het fotoboek. Tijdens dit *Weekend van het Fotoboek* konden studenten en jonge net afgestudeerde fotografen aanschuiven bij verschillende sessies, workshops en gesprekken van onder andere fotograaf Wil van Iersel, vormgeefster Vanessa van Dam en de bekende Belgische fotograaf Stephan Vanfleteren. Degenen die een boek wilden maken konden hun idee presenteren aan twee panels bestaande uit reclamemakers, uitgevers, fotografen en grafisch vormgevers. Het panel gaf advies en feedback over plan en aanpak. Kaarten voor het weekend waren binnen 'no time' uitverkocht en het weekend was een succes. Het *Weekend van het Fotoboek* heeft hiermee een vaste plaats in het programma verworven.

De Fotoprijs

De Fotoprijs ontstond in 2004 in samenwerking tussen het Verbond van Verzekeraars en de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag: de beste foto's van eindexamenstudenten fotografie, gemaakt naar een vooraf opgegeven thema, werden gepubliceerd in het jaarverslag van het Verbond. In 2007 sloot Nikon Nederland zich aan bij *De Fotoprijs*, en werd de prijs opengesteld voor andere beroepsopleidingen fotografie, en voor alle studie jaren. Met ingang van het studiejaar 2008-2009 maakt ook de Steenbergen Stichting deel uit van *De Fotoprijs*. Het Steenbergen Stipendium is de prijs voor het beste afstudeerwerk van kunstacademies met een zelfstandige opleiding fotografie. Voorafgaand aan de uitreiking van deze bijzondere prijs organiseerden bovenstaande initiatiefnemers *De dag van de Fotografiestudent*. Die dag waren er in het museum tal van workshops, lezingen en discussies te volgen. Deze werden verzorgd door professionals als fotografen Koen Hauser en Petra Stavast, Sterre Sprengers (beeldredacteur *nrc.next*) en Colette Olof (Curator FOAM).

Symposium Brazil Contemporary

In het kader van de manifestatie *Brazil Contemporary* organiseerden de drie betrokken musea een symposium over hedendaagse ontwikkelingen in de Braziliaanse kunst en cultuur, vanuit de vraag: wat kunnen wij in Nederland van de Brazilianen leren? Sprekers waren onder anderen Paul Meurs, Felipe Taborda, Milton Guran, Milton Braga, Paula Perissonotto, Heitor Frugoli, Ole Bouman, Margriet Leemhuis, Jaap Guldemond, Bregje van Woensel en Frits Gierstberg. Locatie: Nederlands Architectuurinstituut, datum: 28 mei 2009.

Diverse lezingen

Elk jaar organiseert het Nederlands Fotomuseum diverse lezingen. In 2009 was er onder andere een lezing te volgen van de Britse fothistoricus Ian Jeffrey, een bekend criticus, docent en auteur binnen zijn vakgebied. Die middag voerde hij het publiek dwars door de fotografiegeschiedenis heen. Tijdens de tentoonstelling *This Is War!* vertelde Cynthia Young - assistent-tentoonstellingsmaker van het Robert Capa archief van het International Center of Photography in New York - over de 'Vallende Soldaat' en 'The Mexican Suitcase'. In deze lezing kwamen vragen aan bod over de 'echtheid' van de foto 'Vallende Soldaat' van Robert Capa. Ook kon men deelnemen aan een discussiemiddag over oorlogsfotografie met bekende fotografen als Teun Voeten, Robert Knuth, Jerry Lampen en Geert van Kesteren. Met deze laatste werd gesproken via een live skypeverbinding vanuit Jeruzalem.

Samenwerking Willem de Kooning rondom weblessen.

Met de Willem de Kooning zijn dit jaar de banden verder verstevigd door zowel de 3e als de 4e jaars studenten van de docentenopleidingen Beeldende kunst en vormgeving studenten te betrekken bij de ontwikkeling van online educatief materiaal in de vorm van weblessen. Het levert het museum een schat aan didactische kennis en praktische handvatten op.

Begeleidingstrajecten Pabo Hogeschool Rotterdam

Ook Pabo studenten hebben hun weg weten te vinden naar het museum. In de eerste helft van 2009 zijn er twee intensieve begeleidingstrajecten geweest voor de 2e jaars studenten van de Pabo HR&O in het kader van de module Kunsteducatie.

Stages

De afdeling educatie bood ruimschoots de mogelijkheid ervaring op te doen aan drie verschillende stagiaires, ook dit jaar allemaal afkomstig van de Willem de Kooning Academie, opleiding docent Beeldende Kunst en vormgeving. Opdrachten varieerden van het opzetten van een jaarprogramma voor studenten en het (mede) begeleiden van de pabo trajecten tot het ontwikkelen van workshops voor het voortgezet onderwijs (portretworkshop en geschiedenis van de fotografie).

SKVR Summerschool met workshop Schrijven bij foto's door Jet Manrho

Voor de SKVR/ Summerschool, een seizoensopeningsprogramma met tal van workshops en lezingen voor docenten en medewerkers van culturele instellingen in Rotterdam, werd het museum gevraagd een onderdeel hiervan te verzorgen. Jet Manrho heeft als voormalig directeur van Villa Zebra en als redacteur van het blad *BoekieBoekie* veel ervaring met het maken van educatief materiaal voor kinderen. Zij houdt zich onder andere bezig met het maken van literatuur en kunstcurriculum voor de basisschool en het uitgeven van bijzondere boeken. Tijdens de Summerschool gaf zij een inspirerende workshop over verhalen schrijven met kinderen, dit deed zij aan de hand van foto's die in de tentoonstelling *Brazil Contemporary* te zien waren. Delen uit de workshop werden ook ingezet tijdens het Cultuurtraject bij *This Is war! Robert Capa/Gerda Taro*

Amateurfotografen

Fotografieweekenden: Door de lens van....

Ook dit jaar organiseerde het Fotomuseum weer de fotografieweekenden (voorheen Amateurdagen). Tijdens deze fotografieweekenden werden de werkwijzen van fotografen Robert Frank, Ed van der Elsen en Otto Snoek onder de loep genomen. Het programma startte met een korte rondleiding in de tentoonstellingen *Paris* van Robert Frank, *Parijs!* van Ed van der Elsen of *WHY NOT?* van Otto Snoek.

In de middag gingen de deelnemers met de workshopdocent/fotograaf de stad in om daar zelf een persoonlijk beeld van de hedendaagse samenleving vast te leggen met Otto Snoek en Robert Frank in hun achterhoofd. De resultaten zijn te zien op de website.

Nachtelijke Fototour tijdens Brazil Contemporary

De aanleiding voor deze workshop was het werk van Braziliaanse fotografencollectief Rolê, een groep bestaande uit veertien jonge fotografen die gezamenlijk het nachtelijke São Paulo intrekken om de stad te fotograferen. De resultaten van hun nachtelijke fototochten, waarbij de groep in sommige gevallen kan aangroeien tot zelfs enkele tientallen fotografen, worden gepresenteerd in nachtelijke fotoprojecties met muziek, tijdens festivals of andere evenementen. Enerzijds gaat het hen om een alternatieve

representatie van de megapolis, anderzijds om een expliciet protest tegen de onveiligheid ervan die maakt dat het 's nachts voor haar bewoners een 'no go area' is.

Het werk van deze jonge fotografen was te zien in de tentoonstelling *Brazil Contemporary* en inspireerde het Nederlands Fotomuseum om een nachtelijk fotografietocht te organiseren in verschillende wijken van Rotterdam. Vragen als: Wat gebeurt er zoal 's nachts in een stad als Rotterdam? Is het beeld dat we van onze stad hebben wel juist? Is het in Rotterdam wel zo onveilig en wat zouden 'no go areas' zijn? kwamen aan bod. Deze nachtelijke fotografieworkshops zijn tot stand gekomen in samenwerking met de Cultuurscouts van het oude Noorden, Charlois en Hillegersberg/Schiebroek. De resultaten werden tijdens de kunstborrels van de cultuurscouts gepresenteerd en zijn mogelijk in 2010 op meerdere plaatsen in de stad terug te zien. Door de enthousiaste reacties van de deelnemers wordt overwogen dit programma ook in 2010 aan te bieden.

Bonds Meester Klasse

De jurering voor het predicaat BMK vond altijd plaats in het Parochiehuis in Eindhoven. In 2009 vond deze voor het eerst plaats in Las Palmas en wel in het auditorium van de SKVR Beeldfabriek. Naast Edie Peters en Otto Snoek zat directeur Ruud Visschedijk in de jury. De openbare bespreking van het ingezonden werk trok vele belangstellenden.

Algemeen publiek en kinderen

Museumweekend bij tentoonstelling WHY NOT?

Tijdens het Museumweekend was het Nederlands Fotomuseum gratis toegankelijk. Op vier en vijf april vertelden deskundigen van het museum de bezoekers hun verhaal bij foto's uit de tentoonstelling die een grote aantrekkingskracht op henzelf hadden. Soms vanuit hun expertise, maar ook vanuit hun persoonlijke passie.

Museumnacht

zaterdag 7 maart 2009

De SKVR BeeldFabriek, LP II en het Fotomuseum bundelen deze nacht standaard hun krachten en presenteren een bruisend programma vol fotografie, beeld en muziek. Deze editie van Museumnacht viel gelijk met de drukbezochte opening van *WHY NOT?*. De foto's in *WHY NOT?* nodigden uit tot verhalen vertellen. En dat gebeurde deze nacht dan ook door dichter Quirien van Haelen, zanger Colonel Red en bezoekers die hun verhaal bij een *WHY NOT?* foto konden insturen voor een verhalenwedstrijd (samen met het *AD/RD*). Ter inspiratie had de Rotterdamse schrijver Ernest van der Kwast speciaal voor deze gelegenheid een verhaal geschreven. Hans Aarsman gaf naar aanleiding van zijn tentoonstelling en boek *Ik zie ik zie* een college in kijken. Een grote hit was de Real Life fotosoap *Herrie in het museum*. Bezoekers schreven enthousiast mee aan het verhaal en speelden vol overgave zelf de scènes die gefotografeerd werden. De soap werd geheel in de sfeer van de stomme film, begeleid door een pianist getoond in de hal.

Rondleidingenspecial Meesterlijk bekeken

Tijdens de tentoonstelling *This Is War! Robert Capa/Gerda Taro* waren er rondleidingen te volgen door onder andere de Amerikaanse fotograaf Susan Meiselas, tevens lid van fotoagentschap Magnum Photos, tentoonstellingsontwerper Jeroen de Vries en Annelies Kuiper, oud-beeldredacteur *nrc.next*, die hun verhalen vertelden bij de foto's in de tentoonstelling.

Filmavonden bij This Is War! Robert Capa/Gerda Taro

In het kader van de Week van de Geschiedenis en de tentoonstelling *This Is War! Robert Capa/Gerda Taro* toonde het Nederlands Fotomuseum in samen met LPII de documentaire *War Photographer* over oorlogsfotograaf James Nachtwey en de documentaire *In Love and War* over fotograaf Robert Capa.

Workshop Fotojournalistiek

In een notendop werd in deze workshop de (recente) geschiedenis van de fotojournalistiek aan de hand van vele voorbeelden uiteen gezet, de belangrijkste ontwikkelingen van dit fotografisch genre tegen het licht gehouden en besproken binnen de groep. De workshop eindigde met een interactief bezoek aan de tentoonstelling *This Is War! Robert Capa/Gerda Taro*. Workshopdocent was Annette Behrens (beeldend kunstenaar, rondleider Nederlands Fotomuseum en docent fotografie cursussen bij de SKVR/BeeldFabriek)

Reizende migratieverhalen, Rotterdammes vertellen over hun migratietijd

In 2008 hebben we het bijzondere project, *Het verhaal achter de foto, migratiegeschiedenis Rotterdam* afgerond en in 2009 heeft de afdeling educatie een nieuwe aanvraag ingediend bij 'Musea in de wijken' om de verhalen die in 2008 gemaakt zijn te laten rondreizen. Van het toegekende geld is in 2009 door het productie bureau Mothership een start gemaakt aan de bouw van een verhalentafel die in de loop van 2010 langs verschillende locaties zal gaan reizen, zoals tehuizen voor ouderen van zorginstelling Laurens, LCC's en openbare plekken in Rotterdam.

Gratis rondleidingen op zondagmiddag

Iedere zondag om 14 uur konden bezoekers zich aansluiten bij de gratis zondagmiddagrondleiding door de hoofdtentoonstelling van dat moment, gegeven door een van de museumdocenten.

Aanwinsten 2009

Archief Galerie Fotomania

Albums van anonieme (amateur-)fotografen

Theo Baart (1957)

Jan Dietvorst (1953) / Roy Villevoeye (1960)

Hans Eijkelboom (1949)

Diverse fotografen 19e en 20ste eeuw (S.R. Elzinga, Cornelis Henning, H.J. Huet, J.

Magielse)

Geert van Kesteren (1966)

Susanne Kriemann (1972)

Masha Matijevic (1981)

Frank van der Salm (1964)

Sanne Sannes (1937-1967)

Giorgio Sommer (1834-1914)

Steenbergen Stichting: Hannah Horsch (1981)

Bert Verhoeff (1949)

Roy Villevoeye (1960)

Schenkingen

Afdruk Ed van der Elsen (Fenna Oorthuys)

Reisalbums (Openbare bibliotheek Rotterdam)

Daguerreotypie (Nell en Frits van Geijtenbeek)

Daguerreotypieën (familie Mees A. Schalkwijk)

Dia's Dirk de Herder (VARA)

Afdrukken Werner Mantz (A.H.J. Swinkels)

Plakboeken Wereldreis Ed van der Elsen, samengesteld door Louise van der Veen

(Evelyn de Regt)

Album Leo Hübscher (ICM/Frido Troost)

Archieven (collecties) in beheer

Freek Aal (1923-2004)

Oscar van Alphen (Cees Nieuwenhuizen) (1923)

G. Azings Venema (1869-1936)

Heinz Baudert (1915-2003)

Katharina Eleonore Behrend (1888-1973)

Herbert Behrens (1931)

Lood van Bennekom (1905-1978)

Nol Binsbergen (1908-1945)

Diana Blok (1952) / Marlo Broekmans (1953)

Adriaan (1875-1940) en Dick Boer

Hans de Boer (1927-1989)

Jan den Boestert (1910-1992)

Jo Bokma (1913)

Charles Breijer (1914)

Norbert Buchsbaum (1925-1998)

Adolphe Burdet (1860-1940)

Bert Buurman (1915-1998)

Paul Citroen (1896-1983)

Martien Coppens (1908-1986)

Violette Cornelius (1919-1998)

Bob van Dam / Combipress (1928-2002) **

A.J.A.A. Dingjan (1893-1966)

A.J. Dingjan (1927-1985)

Cobie Douma (1914-2001)

Miek Douw (1915-2003)

Adriaan Dronkert (1914-2002)

Bernard Eilers (1878-1951)
 Wally Elenbaas (1912-2008)
 Ed van der Elken (1925-1990) **
 John Fernhout (1913-1987)
 Foton / Ton den Haan (1937)
 Adriaan Friesendorp (1875-1936)
 Cor Geljon (1928-2005)
 Chas Gerretsen (1943)
 Cok de Graaff (1904-1988)
 Julius Guggenheimer (1885-1943)
 Bert Haanstra (1916-1997)
 Kees Hana (1910-1975) **
 J.J. Hansma (1887-1971)
 Paul Hartland (1910-1991)
 Robert de Hartogh (1942)
 Fred Hazelhoff (1925-2002) **
 W.F. van Heemskerck Düker (1910-1988)
 Dop Heijns (1918-1995)
 Jacob Heimans (1889-1978)
 Fons Hellebrekers (1901-1994)
 Dirk de Herder (1914-2003) **
 Lex de Herder (1927-2000)
 J.J.C. (Jacob) van der Hoeven (1872-1967)
 Henk van der Horst (1912-1942)
 Bertha van der Horst-Dikker (1907-1991)
 Leo Hübscher (1903-1992)
 Menno Huizinga (1907-1947)
 Peter Hunter (1913-2006) **
 Nico Jesse (1911-1976) **
 Eddy de Jongh (1920-2002)
 Cees N. Jongkind (1924)
 Paul Julien (1901-2001) **
 Jan Kamman (1898-1983)
 Ata Kandó (1913)
 Jan Kann (1908-1965)
 Hans Katan (1924)
 Jan van Keulen (1913-1994)
 G. Kiljan (1891-1968)
 Aart Klein (1909-2001)
 F.P.J. Kooijmans (1907-1997)
 Ary W.G. Koppejan (1919)
 Boris Kowadlo (1911-1959)
 Esther Kroon (1966-1992)
 Dolf Kruger (1923)
 Egbert Kunst (1921-1998)
 J.C. Ladiges (1913-1987)
 Frits Lamberts (1920-2007) **
 W.F. Leijns (1884-1966)
 Manuel van Loggem (1916-1998)
 Lucebert (1924-1994) **
 Jan van Maanen (1913-1979)
 Willem van Malsen (1893-1985)
 J.R. Mandos (1924)
 Werner Mantz (1901-1983) **
 Frits Marmelstein (1870-1957)
 Peter Martens (1937-1992)
 Wies Meertens (1915-1991)
 Victor Meeussen (1911-1986)
 Marius Meijboom (1911-1998)
 Cees van der Meulen (1921-1990) **
 Corrie Meyer-Kattenburg (1910-1995)
 Kees Molkenboer (1907-1987)
 Wim de Mooij van Wieringen (1915-1999)
 Egbert Munks (Herrie van Borssum
 Waalkes) (1932-1994)
 Nico Naeff (1918-1988)
 Wim Noordhoek (1916-1995)
 F.J. Nusink (1881-1967)
 Evert van Ojen (1886-1964)
 Jaap d'Oliveira (1908-1978)
 Cas Oorthuys (1908-1975)
 Cas van Os (1907- ca. 1980)
 Leen van Oudgaarden (1904-1960)
 Hans Pelgrom (1939-1980)
 Nol Pepermans (1920-2007)
 Hans Poley (1924-2003)
 Bas Roodnat (1930-2004)
 Frits J. Rotgans (1912-1978) **
 Jan Schiet (1921-1964)
 Paul Schuitema (1897-1973)
 Hans Sibbelee (1915-2003) **
 Hans Spies (1905-1973)
 Alfred van Sprang (1917-1960) **
 Paul Louis Steenhuizen (1870-1940)
 Wim K. Steffen (1907-1998)
 Jan Pieter Strijbos (1891-1983) **

Richard Tepe (1864-1952)
Pieter Gerbrand van Tienhoven (1875-1953)
Ellen Thorbecke (1902-1973)
Maria Toby (1936-1984)
Henk Tromp (1926)
Gerda van der Veen (1936-2006)
Louise van der Veen (1909-1997)
Olof Veltman (1925-1978)
Claar Verdenius-Pronk (1915-1996)
Carel de Vogel (1922-2005)

Puck Voûte (1911-2003) **
Jan Vrijhof (1907-1986)
Sam Waagenaar (1908-1997)
Hein Wertheimer (1913-1997)
Lies Wiegman (1927)
Ed van Wijk (1917-1992)
Meinard Woldringh (1915-1968)
Hans Wolf (1909-1992)
Steeff Zoetmulder (1911-2004)
Piet Zwart (1885-1977)

Te verwerven archieven (collecties)

Kors van Bennekom (1933)
Ger Dekkers (1929)
Rees Diepen (1925)
Marianne Dommissie (1927)
Alphons Hustinx (1900-1972)
Helena van der Kraan (1940) **

Emiel van Moerkerken (1916-1995)
Eddy Posthuma de Boer (1931)
Ralph Prins (1926)
Dolf Toussaint (1924)
Hannes Wallrafen (1951)

Het Nederlands Fotomuseum heeft voorts onder meer werk van

Anonieme (amateur- en professionele)
Zuid-Afrikaanse straatfotografen
Hans Aarsman (1951)
ABC Press (1947)
W.J. Beekman (1893-1976)
Wout Berger (1941)
Koos Breukel (1962)
Carel Blazer (1911-1980)
Paul Bogaers (1961)
Hans Bol (1957) **
Kim Boske (1978)
Michal Butink (1975)
Sarah Carlier (1981)
Nicole Carstens (1958-2001)
Ad van Denderen (1943)
Rineke Dijkstra (1959)
Adrienne van Eekelen (1963)
Wendy Ewald (1951)
J.P. Felix (1917-2007)
Jan M.J.J. Gadiot (1911-1990)
Kees de Graaff (1950)
Arno Hammacher (1927)

Risk Hazekamp (1972)
Carel van Hees (1954)
Maria Hille (1827-1893)
Corine Hörmann (1968)
Wil van Iersel (1965)
Casparinus Jenezon
Johan van der Keuken (1938-2001)
Mark Klett (1952)
Luuk Kramer (1958)
Ine Lamers (1954)
Bertien van Manen (1942)
Dorothee Meyer (1973)
Joep Neefjes (1949) / Loodwicks Press
Images
Paulien Oltheten (1982) **
Sem Presser (1917-1986)
Carl Rensing (1826 -1898)
Tony van Renterghem (1919-2009)
Lon Robbé (1946)
Imre Rona (1902-1974)
Erich Salomon (1886-1944)
Sanne Sannes (1937-1967) **

Don Sars (1975)
Joachim Schmid (1955)
Paul Seawright (1965)
Steenbergen Stichting (Marcel Borsten, Linda-
Maria Birbeck, Hanneke Franssen, Mark
Vincent Houston, Thijs Koelink, Christian
van der Kooij, Kim Krijnen, Yvonne Lacet,
Jaap Scheeren, Thomas Schlijper, Petra
Stavast, Andrea Stultiens)

Martine Stig (1972) / Vanessa van Dam (1971)
Andrea Stultiens (1974)
Siebe Swart (1957)
Michel Szulc-Krzyzanowski (1949)
Simon de Waard (1905-1986)
Hannes Wallrafen (1951) **
Cor van Weele (1918-1989)
Hans Werlemann (1948)
Koen Wessing (1942) **

Legenda

** in 2009 verworven aanvullingen door aankoop, schenking of overdracht (op reeds aanwezige collecties en archieven, of in het museum al aanwezig werk van desbetreffende fotograaf)

Database Memorix

Aantal records: 540.624

Aantal scans: 109.981

Aantal nieuwe beschrijvingen: 47.122

Aantal nieuwe scans: 5.000

De volgende archiefbeschrijvingen zijn toegevoegd:

Fotopersbureau FoTon/Ton de Haan (38.593 beschrijvingen)

Richard Tepe (bijna 3.500 beschrijvingen)

Cartes-de-visites (ca. 400 beschrijvingen)

Deel negatievenarchief van Robert de Hartogh (ca. 500)

Van circa 140.000 objectbeschrijvingen werden de ontbrekende gegevens over het fysieke materiaal (objectnaam, kleur/zwart-wit, materiaal, formaat) aan de hand van archiefinventarisaties en de collectiedatabase Filemaker aangevuld in Memorix.

Daarnaast werden enkele grote wijzigingen doorgevoerd in de velden annotatie (archieven van Eddy de Jongh en Lucebert), datum tot en met werd ingevuld bij records waarbij dit ontbrak. De lijst met namen van fotografen werd voor één derde opgeschoond. Enkele oude bestanden werden naar leesbare bestanden omgezet (archief Hans Wolf).

Andere werkzaamheden

- Verpakken van de kleinbeeld nitraatnegatieven van Fons Hellebrekers in PAT-goedgekeurde papieren hoezen en dozen;
- Reinigen van een selectie uit het dia-archief van Ed van der Elsen;
- Door het onttrekken van zuurstof werd de gevleugelde stofluis gedood in het archief van Nol Binsbergen;
- Projectplan verhuizing fotocollectie van Wereldmuseum naar Nederlands Fotomuseum door conservator Anneke Groeneveld
- Flip Bool bracht een werkbezoek aan Kaapstad, bezocht daar verzamelende instellingen, gaf een seminar voor de collectiemedewerkers daarvan en adviseerde het CCA over uiteenlopende collectietechnische en juridische vragen.

Onderzoek

- Noortje de Kroo registreerde en digitaliseerde de cartes-de-visite met klederdrachten uit Zeeland waarbij zij hulp kreeg van haar Zeeuwse grootmoeder. De beelden zijn nu toegankelijk via de beeldbank;
- Pieter Boersma zocht de contactafdrukken van Lucebert verder uit en hielp mee met de beschrijving van het archief;
- Anna Martens inventariseerde en verpakte de afdrukkencollectie van Peter Martens. Het project werd gefinancierd door de Stichting Peter Martens;
- Sofie Crabbé deed in het kader van de master Photographic Studies onderzoek naar *Sweet Life* van Ed van der Elsken;
- Philip Kuyper begon als vrijwilliger aan de beschrijving van de foto's die Cas Oorthuys in Congo maakte.

Bezoekersaantallen

Bezoekers Nederlands Fotomuseum

Bezoekers Nederlands Fotomuseum in Las Palmas	50.980
Bezoekers evenementen/tentoonstellingen van het Nederlands Fotomuseum elders	ruim 250.000
Bezoeken Nederlandsfotomuseum.nl	326.000
Bezoeken Photostart.nl	96.773
Bezoeken Daguerreobase.org	1.142
Bezoeken Fotografiebibliotheek.nl	31.397

Bezoekers per tentoonstelling

<i>Questioning History</i> (13 dec 08 t/m 22 feb 09)	5.186 (bez in 2009)
<i>WHY NOT? ▲ Otto Snoek</i> (7 maart t/m 17 mei)	11.730
<i>Brazil Contemporary</i> (30 mei t/m 27 september)	10.899
<i>This Is War! ▲ Robert Capa / Gerda Taro</i> (10 okt – 3 januari)	19.855

Bezoekers tentoonstellingen elders

<i>Car Girls</i> op de AutoRAI	220.000
<i>BABY</i> in Bradford	26.466
<i>So Blue, So Blue</i> in Winterthur	12.500
Selectie <i>WHY NOT?</i> tijdens Fotofestival in Ljubljana	onbekend

Opbouw bezoekersaantal in %

	2008	2009
Bezoekers volbetalend	15%	16%
Bezoekers gereduceerd entree	34%	25%
Museumjaarkaart	23%	27%
Bezoekers gratis entree (kinderen/openingen/pers/sponsors)	12%	15%
Bezoekers educatie	15%	17%

Personeel

<i>Achternaam</i>	<i>Voornaam</i>	<i>Functie</i>	<i>Afdeling</i>
Vaste medewerkers			
Bakker	Jorine	Depotbeheerder	Collecties
Bool	Flip	Senior Onderzoek en Collecties	Directie
Broek, van den	Martijn	Hoofd Collecties	Collecties
Claase	Max	Facilitair beheerder	Algemene zaken
Dons	Nicolette	Educatief medewerker	Educatie
Duin	Sjef	Rondleider	Educatie
Fransen	Kim	Educatief medewerker	Educatie
Giertsberg	Frits	Curator/Hoofd tentoonstellingen	Collecties
Groeneveld	Anneke	Conservator	Collecties
Harreveld, van	Loes	Conservator	Collecties
Hessels-Mora	Rosa	Baliemedewerker	Algemene zaken
Hoorn	Cathelijne	Webredacteur	Kenniscentrum
Kerkhoven	Joke	Administrateur	Algemene zaken
Küssel	Claudia	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Loode	Eelco	Beheerder digitale collectie	Collecties
Maes	Herman	Hoofd Restaurator	Conservering
Matic	Mira	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Moore	Mary	Baliemedewerker	Algemene zaken
Mulder	Gerda	Hoofd Algemene Zaken	Algemene zaken
Provaas	Carolien	Medewerker Beeldresearch	Beeldresearch
Ridder	Boudewijn	Projectleider kenniscentrum	Kenniscentrum
Stahl	Chris	Baliemedewerker	Algemene zaken
Verdonk	Henriette	Restaurator	Conservering
Verschoor	Hans	Medewerker techniek	Tentoonstellingen
Visschedijk	Ruud	Directeur	Directie
Vries, de	Stefanie	Registrator	Collecties
IJsinga - van Boxsel	Femke	Medewerker PR & Marketing	Algemene zaken
Zonnevrije	Hans	Bibliothecaris	Kenniscentrum

Tijdelijke medewerkers

Courten, von	Caroline	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Hauke	Annika	Baliemedewerker	Algemene zaken
Hooijdonk, van	Aukje	Medewerker PR & Marketing	Algemene zaken
Knijn	Margot	Projectleider Geheugen van Nederland	Collecties
Pietsch	Kathrin	Restaurator	Conservering
Sissingh	Bert	Assistent Bibliothecaris	Kenniscentrum
Schoonderbeek	Rianne	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Tierie	Sabrine	Baliemedewerker	Algemene zaken
Winkel, van de	Mario	Registratie med/Projectmed Geheugen van Nederland	Collecties

Medewerkers met oproepcontract

Schepens	Lana	Baliemedewerker	Algemene zaken
----------	------	-----------------	----------------

Baliemedewerkers - freelance

Hesper	Carina	Baliemedewerker	Algemene zaken
Nederhoff	Erwin	Baliemedewerker	Algemene zaken
Pruis	Marieke	Baliemedewerker	Algemene zaken

Fotografen - freelance

Bol	Hans	Fototechnicus	Collecties
Janssen	Job	Fotograaf	Tentoonstellingen
Adriaans	Jan	Fotograaf	Tentoonstellingen

Rondleiders - freelance

Annusscheck	Margot	Rondleider	Educatie
Behrens	Annette	Rondleider	Educatie
Blankesteyn	Hester	Rondleider	Educatie
Boas	Naomi	Rondleider	Educatie
Heugten, van	Femke	Rondleider	Educatie
Horn	Rens	Rondleider	Educatie
Houtman	Ellen	Rondleider	Educatie
Tin Lok	Chan	Rondleider	Educatie
Schilt	Erik	Rondleider	Educatie
Seesing	Eddy	Rondleider	Educatie
Vermeeren	Marian	Rondleider	Educatie

Op- en afbouwmedewerkers - freelance

Adriaans	Jan	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Burg, van der	Mia	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Graaf, de	Rop	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Gros	Stefan	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Halem, van	Pim	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Schalks	Arnold	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Jong, de	Sigmund	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Meulen, van der	Arnold	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Neggers	Jan	Medewerker tentoonstellingen	Tentoonstellingen

Vrijwilligers

Briels	Maarten	Bibliotheekmedewerker	Kenniscentrum
Kroo, de	Noortje	Collectiemedewerker	Collecties
Kumagal	Mayumi	Bibliotheekmedewerker	Kenniscentrum
Kuypers	Philip	Collectiemedewerker	Collecties

Stagiairs

Al Sharify	Sarah	Assistent Officemanager	Algemene zaken
Badlou	Anoushka	Assistent Officemanager	Algemene zaken
Blok	Sanne	Medewerker Conservering	Conservering
Engelen, van	Luuk	Medewerker Tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Etten, van	Mark	Medewerker PR & Marketing	PR & Marketing
Gemert, van	Pauline	Medewerker Educatie	Educatie
Geldhoff	Suzanne	Medewerker Tentoonstellingen	Tentoonstellingen
Havenaar	Sarith	Medewerker Balie	Algemene zaken
Koster	Amber	Medewerker Educatie	Educatie
Molenaar	Zelda	Medewerker Educatie	Educatie
O'Neil	Yamilee	Medewerker Boekhouding	Algemene zaken
Rodrigues	Marisa	Medewerker PR & Marketing	PR & Marketing
Rombout	Janine	Medewerker PR & Marketing	PR & Marketing
Sipovic	Selma	Assistent Officemanager	Algemene zaken
Verstappen	Claudia	Medewerker Conservering	Conservering
Versteeg	Charlotte	Medewerker Educatie	Educatie
Wit, de	Jorien	Assistent Officemanager	Algemene zaken
Yesil	Betul	Assistent Officemanager	Algemene zaken

Nevenfuncties van medewerkers

Ruud Visschedijk, directeur

Stuurgroep lectoraat fotografie AKV/St. Joost, Avans Hogeschool
Curatorium buitengewoon hoogleraar Fotografie Erasmus Universiteit Rotterdam
Curatorium buitengewoon hoogleraar Fotografie Universiteit Leiden
Voorzitter Commissie Film Raad voor Cultuur
Bestuurslid Stichting PhotoQ
Bestuurslid Stichting Cinema Delicatessen
Bestuurslid Stichting Shadowfestival
Jury Fotoprijs Slachtofferhulp
Lid Sollicitatiecommissie vacature directeur FotoMuseum Provincie Antwerpen

Flip Bool, Senior Onderzoek en Collecties

Lector fotografie AKV|St. Joost, Avans Hogeschool (sinds 2005)
Docent opleiding Master in Photographic Studies, Universiteit Leiden
Lid Commissie Wet Cultuurbehoud van de Raad voor Cultuur (sinds 1990)
Lid redactie *Monografieën van Nederlandse fotografen* van het Prins Bernhard Cultuurfonds (sinds 1989)
Lid bestuur Stichting Hollands Negatief (sinds 1989)
Lid bestuur Stichting Uitgeverij Duo/Duo (sinds 1996)

Frits Gierstberg, hoofd Tentoonstellingen

Bijzonder hoogleraar Fotografie, Erasmus Universiteit Rotterdam
Redacteur reeks *Monografieën van Nederlandse fotografen* Prins Bernhard Cultuurfonds
(Co-) hoofdredacteur *De bibliotheek van de fotografie*
Lid adviescommissie museale aankopen, FotoMuseum Antwerpen
Lid redactieraad Photography & Culture (Berg)
Lid Commissie Beeldende Kunst Prins Bernhard Cultuurfonds
Lid Klankbordgroep Intendant documentaire fotografie, Fonds BKVB
Nominator Hasselblad Award
Nominator Albert Renger-Patzsch Award
Voorzitter jury Harry Penningsprijs
Jurylid Pezzi Award
Jurylid Spectrum International Prize for Photography
Adviseur voor fotografie, EU-Japan Fest Japan Committee, Tokio
Advisory Board, Lieven Geveart Center for Photographic Studies, Leuven
Advisory Board, Brighton Photo Biennale
Lid Comité van Aanbeveling, FotoDok, Utrecht
Bestuurslid Stichting Travelling Light

Martijn van den Broek, hoofd Collecties
Bestuurslid Stichting Peter Martens

Loes van Harreveld, conservator
Bestuurslid en penningmeester Nederlands Fotogenootschap

Anneke Groeneveld, conservator
Overleg Fotocollecties Volkenkundige Musea (OVM-FC)

Carolien Provaas, medewerker fotoverkoop en beeldresearch
Bestuurslid Pieter Vandermeer Foundation

Herman Maes, hoofd Conservering & Restauratie
Gastdocent opleiding C&R, visuele media aan de Hogeschool Antwerpen, KASKA
Antwerpen

Katrin Pietsch, restaurator
Detachering als fotorestaurator voor een periode van drie maanden, 2 dagen per week, bij
het Rijksmuseum Amsterdam

Gerda Mulder
Voorzitter stichting Las Palmas Cultuur

Boudewijn Ridder
Voorzitter stichting Photostart
Voorzitter gebruiksvereniging Pictura

Femke IJsinga – van Boxsel, medewerker PR & Marketing
Voorzitter Policy Board Kunst & Cultuur, Rotterdam Marketing

Aukje van Hooijdonk, medewerker PR & Marketing
Bestuurslid Rotterdamse Museum Vereniging

Publicaties van medewerkers

Ruud Visschedijk
De onbevangen blik, in: *BMK, 50 jaar springlevend*, Fotobond 2009.
Fotograaf voor fijnproevers, in: *Ad van der Zande, Touraine 2010*
Film in Brazilië, in: *Brazil Contemporary*, Rotterdam 2009

Flip Bool

Verborgen schatten, in: *Arjan de Nooy, De facto. Een geschiedenis van de Nederlandse fotografie*, Uitgeverij IJzer, Utrecht

Frits Gierstberg

Hans van der Meer: Work and Play, in *Camera Austria* no 105/2009, pp. 29-41

Spurensicherung, in: *Vesselina Nikolaeva, Simply a Line. Het niemandsland tussen Bulgarije en Turkije*, Rotterdam (NAi Uitgevers), 2009

De scherpte van Martin Luijendijk, in: *Martin Luijendijk, Continuation*, Zwolle (d'junge Hond), 2009

Beeldcultuur in Brazilië, in: *Brazil Contemporary, architectuur, beeldcultuur, kunst*, Rotterdam (NAi Uitgevers), 2009

The Role of the Curator, in: *Source magazine* No. 60, Autumn 2009, pp. 54-57

Nature Morte. in: Sarah Engelhard. *Still Wild*, Amsterdam (Sarah Engelhard), 2009

Prettig kennismaken: de documentaire strategie van Wim van Ophem. In: *Wim van Ophem*

Media en de massa, in: *MediaCultuur, Kunst als mediacoach*, Emiel Heijnen (red.), Amsterdam (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten), 2009, pp. 83-90

Il Vinex Photoproject en Fotografie und Gedächtnis, in: *Roberta Valtorta, Fotografia e committenza publica. Esperienze storiche e contemporanee*. Cinicello Balsamo/Milano (Museo fotografia contemporanea/Lupetti) 2009

Interview met Frits Gierstberg. In: *Fw: Pages* (Cuenca edition), 2009

Claudia Küssel

Time in the work of Paulien Oltheten, in: *Time at work*, CECAC 2008, Milaan 2008

Herman Maes

Met gewapend oog, in: *In het volle zonlicht*, J. de Zoete, J., Asser, S., Maes, H., Koninklijke Joh. Enschedé / Gottmer Uitgevers Groep, 2009

Daguerreotypie, Deckers, A., Maes H., FotoMuseum Provincie Antwerpen, 2009

Op zoek naar zwarte emulsie, in: *Fotografisch Geheugen* no. 64, September 2009

Overige activiteiten

Ruud Visschedijk

Opening tentoonstelling *Mijn Dordrecht* van Jan Wind op 25 november 2009

Opening tentoonstelling *Rivierlandschappen* van Dorothee Meijer en Jan Koster, juni 2009

Flip Bool

Gastcollege Masteropleiding Filmacademie, Rotterdam, 25 maart

Lezing in het kader van de Dag van de Filosofie over Verzoening of verzet,

Universiteit Tilburg, 25 april

Opening tentoonstelling *Er is een weg naar de vrijheid*, Nationaal Monument Kamp Vught, 7 mei

Opening tentoonstelling *Spuren* van Claudia Heinermann, Liberty Park, Overloon, 6 juni
Opening tentoonstelling *Marianne Dommissie*, Haags Historische Museum, Den Haag, 20 juni
Gastcollege Collecting *Photography in the Digital Age*, Michaelis Schoo of Arts, Kaapstad (Z.A.), 28 augustus
Lezing in het kader van het Studium Generale over Recycle van AKV|St. Joost, Avans Hogeschool, Den Bosch, 8 oktober
Presentatie boek *Berlin's Covered History* van Anja de Jong, CBK Dordrecht, 17 oktober
Deelname aan expert-meeting over Onbegrensd verzamelen, Afrika Museum, Berg en Dal, 22 oktober
Lezing *Duitsland sinds 1945 door het oog van Nederlandse fotografen*, CBK Dordrecht, 12 november
Jurylid Picturaprijs, Teekengenootschap Pictura, Dordrecht, 15 december

Frits Gierstberg

Lezing over actuele Nederlandse fotografie, Milaan, 13 maart
Lezing *Beeldcultuur en de massa*, Artez, Arnhem, 11 mei
Presentatie *Fotojournalistiek in perspectief*, De Zwijger, Amsterdam, 1 juli
Presentatie over Shinkiji Tajiri, Akademie der Künste, Berlijn, 19 oktober
Inleiding *The Construction Business*, Nederlands Fotomuseum, 25 oktober
Lezing Fotografie en crisis, HOVO, Nijmegen, 6 november
Lezing *Kunst en beeldcultuur*, Kennisnet, Zoetermeer, 1 december

Buitenlandse werkbezoeken: Rio de Janeiro, São Paulo, Göteborg, Berlijn, Parijs, Madrid, Graz, Leuven, Hannover.

Claudia Küssel

Deelname internationaal curatoren-project *Our Time, Video screening project* in samenwerking met Paulien Oltheten, Smallbox, Pavilhao 28 - Centro Hospitalar Psiquiatrico de Lisboa, Lissabon. 11 september t/m 4 december 2009

Tentoonstelling samengesteld in samenwerking met Fw.: *Pages, una nueva generación de libros de fotografía*, Fundación Antonio Saura, Casa Zavala, Cuenca, Spanje, als onderdeel van PHotoEspaña 2009, 5 juni t/m 26 juli 2009

Cathelijne Hoorn

Webdossier *Dressuur voor het oog* en de webles *Fitness voor het oog*

Martijn van den Broek

Deelnemer aan ORACLE, internationale conferentie voor conservatoren en curatoren werkzaam in de fotografie. Arles en Parijs 13 t/m 20 november

Carolien Provaas

Lid van initiatiefgroep voor de uitgave van de niet gepubliceerde dummy's van Peter Martens, *A few loving voices* en *American Testimony*

Herman Maes

Twee cursussen gegeven *Deskundigheidsbevordering in het determineren van historische fotografische procédés*, Studie en documentatiecentrum voor fotografie, Prentenkabinet Leiden
Cursus *Kennismaking met fotografisch materiaal* voor behoudsmedewerkers en de 3e jaarstudenten van de Reinwardt Academie

Henriëtte Verdonk

RN, Themadag over het opzetten van grote formaten, 11 juni 2009, Stadsarchief Amsterdam
RN, sectie boek, papier, foto. Gebruik van Tyvek in boekrestauratie, 19 november 2009, Den Haag
RN, Jaarvergadering sectie BPF, 11.12.2009, Zaans Museum